

**УКРАЇНА НА ШЛЯХУ
ДО ВІДКРИТОГО
СУСПІЛЬСТВА**

І. БЕКЕШКІНА

**КРЕДИТНІ СПІЛКИ
В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА
РІВЕНЬ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ**

Спеціальна примірник

КИЇВ 1998

611075

Бекешкіна І.

Кредитні спілки в Україні: вплив на рівень та якість життя. — К., 1998. — 72 с. (Україна на шляху до відкритого суспільства.)

Дана брошура належить до серії "Україна на шляху до відкритого суспільства", що її видає Фонд "Демократичні ініціативи". Вона опублікована завдяки сприянню Канадської Програми розвитку кредитних спілок в Україні.

Відродження кредитного руху є невід'ємною складовою розбудови України як цивілізованої демократичної держави, адже кредитні спілки по суті є формою економічної самоорганізації населення. Як впливає членство у кредитних спілках на рівень та якість життя їх членів? Чи є кредитні спілки суто фінансовими організаціями, які допомагають людям вижити у скрутній ситуації, чи вони виконують більш значну функцію як невід'ємна складова формування громадянського суспільства?

Дана праця є по суті першим в Україні соціологічним дослідженням такого особливого соціального осередку, як кредитні спілки.

Брошура призначена для широкого кола читачів, особливо ж для тих, хто практично сприяє розвитку кредитного руху в Україні.

© Бекешкіна І., 1998

© "Демократичні ініціативи",

оригінал-макет, оформлення, 1998

Українська бібліотечна асоціація

вул. Садиба, 10, Київ

611075

ISBN 98

Вступ

“Кредитні спілки? В Україні?” — Така була моя перша здивована реакція на пропозицію дослідження рівня і якості життя членів кредитних спілок. До речі, такою ж була й реакція багатьох журналістів, яких ми запрошували на Круглий стіл, присвячений проблемам розвитку кредитного руху в Україні — а вони ж бо люди вельми обізнані.

Можна констатувати, що широкому українському загалу в новину є навіть самий факт існування кредитного руху України. І то не дивно. Кредитні спілки в сучасній Україні — явище незвичне, спричинене до життя глибокими трансформаціями після проголошення незалежної України. Поки що масштаби кредитного руху скромні, якщо порівнювати з тим розмахом, який він мав у дорадянській Україні — на початку ХХ століття на українських землях існувало понад 3 тисячі кредитних спілок та інших ощадно-позичкових товариств, що налічували понад 2 мільйони чоловік. У сучасній Україні на кінець 1997 року було зареєстровано понад двісті кредитних спілок, які об'єднували майже тридцять тисяч чоловік. На перший погляд, масштаби несумісні, але якщо згадати, що розвиток кредитного руху у сучасній Україні почався просто з нуля, темпи його поступу просто вражають. Показово, що вже під час дослідження списки членів кредитних спілок постійно змінювалися, оскільки весь час йшло прирощення їхніх членів.

Відродження кредитного руху є невід'ємною складовою розбудови України як цивілізованої демократичної держави. І у цій справі Україні активно допомагає Канадська Програма розвитку кредитних спілок в Україні. З 1 квітня 1996 року розпочався другий етап програми, розрахований на п'ять років. Ефект програми може бути вимірний по-різному. Можна керуватися кількісними критеріями — підрахувати кількість новоутворених кредитних спілок, кількість їхніх членів та суму грошових внесків. Організатори програми обрали інший, якісний шлях оцінки: виміряти рівень і якість життя членів кредитних спілок у 1996 році і у 2001, тобто через 4 роки, після закінчення проекту, аби дослідити, як кредитні спілки вплинули на життя їхніх членів.

Щоб досягти цієї мети, Фонд “Демократичні ініціативи” на замовлення Канадської програми розвитку кредитних спілок в Україні і за фінансової підтримки Канадської Асоціації кредитних спілок та Канадського бюро міжнародного розвитку запровадив два опитування: перше слугуватиме за базове, де буде зафіксовано рівень життя членів обраних модельних кредитних спілок; друге опитування має визначити зміни у рівні і якості життя членів цих спілок через 4 роки. А щоб бути певними, що ці зміни є наслідком саме членства у кредитних спілках, члени кредитних спілок порівнюватимуться з контрольною групою — сусідами того ж віку, статі та рівня освіти, що й члени кредитних спілок, які відрізняються лише тим, що не належать до кредитних спілок.

Результати першого, базового опитування і представлено у цій брошурі.

Перше, базове дослідження ставило такі цілі:

1. Зафіксувати висхідний рівень добробуту і соціального самопочуття членів і не членів кредитних спілок.

2. Провести порівняльний аналіз членів кредитних спілок і контрольної групи з таких параметрів: матеріальний рівень життя, соціальне самопочуття, соціальні установки, соціальні очікування.

3. Визначити чинники, які стимулюють розвиток кредитних спілок. Чому люди стають їх членами?

4. Визначити чинники, які стримують розвиток кредитних спілок. Чому люди не вступають до кредитних спілок?

5. Виміряти оцінку, що її члени кредитних спілок надають різним аспектам діяльності їхніх організацій.

6. Узагальнити побажання членів кредитних спілок щодо поліпшення роботи цих установ.

Перше, базове опитування було проведене Фондом "Демократичні ініціативи" у квітні—червні 1996 року. Об'єктом вивчення стали члени двох кредитних спілок — "Вигода" у м. Стрий та "Самопоміч" у м. Чортків, запропонованих Канадською програмою розвитку кредитних спілок в Україні. Вибір випав саме на ці кредитні спілки, позаяк вони належать до "модельних" спілок, тобто відповідають параметрам розвитку здійснюваної програми. У кожній із двох кредитних спілок було опитано по 250 осіб, які обиралися випадково — кожний другий за списками. Опитування здійснювалося за спільною для членів і не членів кредитних спілок анкетною; члени кредитних спілок відповідали ще на запитання невеликої додаткової анкети.

Повністю відповіді на запитання анкети даються у додатках до брошури. До брошури також включено матеріали, які розкривають особливості кредитних спілок як фінансових та громадських організацій.

---

*Кредитна спілка "Вигода"
(м. Стрий, Львівської області) заснована в 1992 році на базі Товариства "Просвіта". На кінець 1997 року вона нараховувала у своєму складі 1167 членів, а її активи склали 221443 гривень. Кредитна спілка працює під гаслом: "Свій до свого по своє".*

Кредитна спілка "Самопоміч" (м. Чортків, Тернопільської області) була зареєстрована в грудні 1993 року на базі церковної громади. У 1997 році вона нараховувала вже 988 членів, її активи склали 267927 гривень, а позичок було надано на суму 206465 гривень.

---

1 Чи є члени кредитних спілок більш заможні?

Одним з початкових і, здавалося б, природнім припущенням було уявлення, що члени кредитних спілок мають бути більш заможними, порівняно з не членами, бо їм є що зберігати.

Слід сказати, що взагалі зафіксувати матеріальний рівень життя, особливо ж, прибутки в Україні надзвичайно важко, де, за різними підрахунками, майже половина економічної діяльності перебуває у “тіні”. Дослідити рівень прибутків нелегко й у інших країнах, в одних — через побоювання податкової інспекції, в інших (як, скажімо, у країнах колишнього СРСР) — через страх перед криміналітетом. У нашому дослідженні на запитання про місячний дохід відповіло 61% опитаних членів кредитної спілки Чорткова і 66% у контрольній групі; 75% членів кредитної спілки у Стрию і 73% у контрольній групі. Можна передбачити, що у тих, хто ухилився від відповіді, місячний дохід — вищий. Тому цифри стосовно середнього місячного прибутку, по-перше, не свідчать про середній місячний прибуток усіх членів кредитних спілок, по-друге, і наведені цифри теж навряд чи точні, бо респонденти схильні виказувати “офіційні” прибутки — заробітну плату, пенсію, стипендію та ін.

Отримані цифри місячного прибутку цінні не так своєю абсолютною величиною, а як, по-перше, порівняльний матеріал — членів і не членів кредитних спілок, по-друге, як основа, щоб

зіставити дані через 4 роки. За результатами опитування, у тих, хто дав відповідь, середній місячний дохід за березень 1997 року у членів кредитної спілки Стрия становив 118 гривень (102 гривні у контрольній групі), у членів кредитної спілки Чорткова, відповідно, 97 і 95 гривень. Подушний місячний дохід у березні, за даними опитування, становив 72 гривні на члена сім'ї членів кредитної спілки у Стрию (57 гривень у контрольній групі) і 65 гривень у Чорткові (57 гривень у контрольній групі). Навіть якщо припустити, що це не усі доходи, а лише офіційні, "державні", все ж стає ясно, що більшість членів кредитних спілок не належать до людей заможних. Різниця між членами і не членами кредитних спілок за рівнем прибутків є, але її можна визначити як різницю між "бідними і дуже бідними".

Як свідчать численні соціологічні дослідження, більше інформації щодо матеріального становища дають запитання, які ґрунтуються на суб'єктивній самооцінці, яка є більш правдивою. Ми скористалися з випробуваного у соціологічних дослідженнях запитання — віднесення себе респондентами до однієї з матеріальних груп — високозабезпечених, людей середнього достатку і малозабезпечених. Крім того, ми запропонували оцінити матеріальний рівень сім'ї за 10-бальною шкалою, де "0" означає найнижчий рівень, а "10" — найвищий. Результати порівняння членів і не членів кредитних спілок подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Матеріальний рівень членів (1) і не членів (2) кредитних спілок за самооцінкою (у % і за 10-бальною шкалою)

Матеріальний рівень	Стрий		Чортків	
	1	2	1	2
Високозабезпечені	0	0	0	0
Люди середнього достатку	43	43	39	32
Малозабезпечені	57	56	61	68
Середня оцінка (з 10 балів)	3.0	2.8	2.9	2.6

Як бачимо, у Стрию матеріальний рівень членів і не членів кредитних спілок майже однаковий; у Чорткові є деяка різниця, але вона незначна. Більше половини членів кредитних спілок і

у Стрию, і у Чорткові віднесли себе до категорії малозабезпечених.

Низький матеріальний рівень засвідчують і відповіді на запитання про частку сукупного доходу сім'ї, яка витрачається на харчування. Серед членів кредитної спілки у Стрию лише 22% опитаних (20% у контрольній групі) витрачають на харчування менше половини сукупного доходу, а 25% (34% у контрольній групі) відповіли, що практично все йде на їжу. У Чорткові ситуація дещо краща — 46% опитаних членів кредитної спілки витрачають на харчування менше половини сукупного доходу (39% у контрольній групі), проте й тут 19% членів кредитної спілки і 23% не членів відповіли, що усе витрачають на їжу. І це при тому, що майже половина усіх опитаних має підсобне господарство.

Проте, якщо розглянути відповіді на запитання про майно, що ним володіють респонденти, можна побачити, що ці матеріальні набутки немалі, принаймні дані про них перевищують середні загальноукраїнські показники як у членів кредитних спілок, так і у не членів: 29% членів кредитних спілок у Чорткові (39% у контрольній групі) і 22% у Стрию (22% у контрольній групі) мають легкову машину, високий і відсоток тих, хто має власну (недержавну) квартиру або будинок, кольоровий телевізор, пральну машину тощо. Якщо порівняти рівень майнових статків членів і не членів кредитних спілок, загалом дані майже однакові, за єдиним винятком — як у Стрию, так і у Чорткові серед членів кредитних спілок набагато вищий відсоток тих, хто має бібліотеку. Майже ідентичні й житлові умови членів і не членів кредитних спілок.

Дані щодо наявної власності засвідчують, що економічна скрута, у якій нині опинилися ці люди — як члени, так і не члени кредитних спілок — є наслідком економічних катаклізмів останніх років, від яких потерпають пересічні громадяни України. Це підтверджують відповіді наших респондентів на запитання “Як Ви оцінюєте економічну ситуацію своєї сім'ї у порівнянні із тією, що була чотири роки тому?” І члени, і не члени кредитних спілок засвідчили істотне погіршення: 35%

членів кредитної спілки Стрия (42% у контрольній групі) зазначили, що ситуація стала набагато гіршою, ще 36% (35% у контрольній групі) — дещо гіршою; у Чорткові серед членів кредитної спілки набагато гіршою ситуацію вважають 19% (28% у контрольній групі) і ще 46% (44% у контрольній групі) — дещо гіршою. Як бачимо, хоча й у членів, і у не членів кредитних спілок ситуація змінилася на гірше, втім серед членів кредитних спілок цей відсоток дещо менший. Така ж різниця проглядає й у відповідях про сподівання на майбутнє: серед членів кредитних спілок у Стрию плекають віру на кращі зміни у найближчі чотири роки 39% опитаних (32% у контрольній групі), у Чорткові, відповідно, 55% і 41%.

Чи справдяться ці задуми? Чи вдасться здійснити плани на майбутні придбання? Якими будуть реальні зміни у матеріальному становищі членів кредитних спілок і респондентів з контрольних груп? Це стане основним предметом повторного опитування через чотири роки.

2 Кредитні спілки і позички

Вже з самої назви “кредитні спілки” випливає, що головна функція цих громадських організацій — надавати позички. З попереднього аналізу постає суперечлива ситуація, коли, з одного боку, як свідчать відповіді, у людей наявні досить вагомі споживчі плани (скажімо, придбання власного житла або його ремонт та вдосконалення), з другого — обмежені матеріальні можливості, щоб задовольнити ці потреби. Тому можна зробити висновок, що установи, які надають позички, мають необмежене поле діяльності. І справді, якщо проаналізувати потреби у отриманні позичок серед членів і не членів кредитних спілок, побачимо, що вони не дуже відрізняються.

Таблиця 2

Потреба у отриманні позичок серед членів (1) і не членів (2) кредитних спілок (у %).

Чи є зараз потреба в отриманні позички	Стрий		Чортків	
	1	2	1	2
Так, і невідкладна	29	21	30	31
Загалом так, але можу обійтися без неї	53	50	35	33
Ні	17	29	34	36

За однакових споживчих запитах потреби членів кредитних спілок в отриманні позички задовольняються набагато краще: за останні чотири роки значні позички грошей брали 66% опитаних членів кредитної спілки у Стрию (26% у контрольній групі) і 43% у Чорткові (22% у контрольній групі). Якщо члени кредитних спілок брали істотні позички здебільшого у своїх кредитних спілках (83% у Стрию, 86% у Чорткові), то не членам спілок доводилося звертатися переважно до родичів (58% у Стрию і 33% у Чорткові) та друзів і знайомих (55% у Стрию і 45% у Чорткові). Можливо, позички у такий спосіб мають свої переваги (скажімо, навряд чи родичі беруть такий відсоток, як кредитні спілки), проте з боку соціального очевидно, що приватно позичені гроші оминають банки і випадають з “працюючого” обігу.

На що ж витрачаються ці позички? І чи є тут різниця між членами і не членами кредитних спілок? Це — одне з ключових питань, оскільки від цього залежить, чи заживуть люди завдяки позичкам через кілька років багатше. Але вивчення цілей, на які йдуть позички, свідчить, що вочевидь переважають побутові позички. Досить сказати, що серед тих, хто за останні 4 роки брав позички, як серед членів кредитних спілок, так і серед не членів переважає відповідь “щоб звести кінці з кінцями” (такою була відповідь 52% опитаних серед членів кредитної спілки у Стрию і 58% у контрольній групі і, відповідно, 26% і 25% у Чорткові). Ці побутові позички допомагають людям вижити, протриматися у складній ситуації, але вони не зможуть радикально змінити життєву ситуацію цих людей.

Щодо позичок на певні бізнесові чи підприємницькі справи, то вони теж наявні як серед членів, так і серед не членів кредитних спілок: щоб завести чи розширити власну справу, для торгового обігу (купівля-продаж товарів), щоб завести чи удосконалити підсобне господарство. У сумі на ці три мети вказали 23% членів кредитних спілок у Стрию і 23% у контрольній групі; а от у Чорткові розрив між цими двома групами був більш істотний: 32% серед членів кредитних спілок і 15% серед не членів.

Основна причина, чому люди не вдаються до позичок, як серед членів кредитних спілок, так і серед не членів — “не буде чим віддавати”. На цей чинник вказують 76% членів кредитних спілок у Стрию і 70% — у контрольній групі; 89% серед членів кредитної спілки у Чорткові і 88% — у контрольній групі. Якби позички йшли на підприємницьку діяльність — було б чим їх віддавати, люди ставали б заможніші. Орієнтація ж на споживання, а не на вкладання у бізнес, є перешкодою дальшого розвитку кредитного руху.

Щоб дізнатися, чому люди не вступають до кредитних спілок, ми запропонували три варіанти: матеріальні причини, інформативні (мало знають) чи моральні (не довіряють). Усі три причини виявилися досить вагомими, проте першість вочевидь дістали матеріальні труднощі: “немає що відкласти” — так відповіли 53% не членів кредитних спілок у Стрию і 46% у Чорткові. Не довіряють свої гроші ніяким установам 18% у Стрию і 23% у Чорткові; мало знають про діяльність кредитних спілок, відповідно, 20% і 29%.

Звідси випливає висновок: інформативно-рекламна кампанія, звичайно, необхідна, бо навіть у цих невеликих містах, де давно діють і досить активно кредитні спілки, велика кількість людей просто анічогісінько не чула про них (20% опитаних серед не членів кредитних спілок у Стрию і 21% — у Чорткові; “щось чули непевне”, відповідно, 45% і 54%). Інформативно-рекламна кампанія із залученням членів кредитних спілок може допомогти подолати недовіру деякої частини населення. Це — істотний резерв дальшого розширення кредитного руху. Проте, основна перешкода залишається, і вона дуже прозора — це зuboжіння людей.

3 **Задоволеність життям і рівень соціального самопочуття членів і не членів кредитних спілок**

Порівнюючи матеріальне становище членів і не членів кредитних спілок, ми дійшли висновку, що воно не надто різниться, так само як і не надто різняться споживчі плани. Проте якість життя не зводиться до рівня споживання; це — більш комплексне явище, яке включає у себе і загальну задоволеність життям, і рівень самореалізації у суспільстві. Щоб порівняти рівень задоволеності життям і суспільної самореалізації членів і не членів кредитних спілок, до анкети було занесено відповідний блок запитань. Результати порівняння можна побачити в таблиці 3.

Звичайно, важко було б сподіватися за умов жорсткої економічної та соціальної кризи вияву великого оптимізму. Проте констатуємо, що з усіх параметрів невдоволення життям і своїм становищем у суспільстві у членів кредитних спілок супроти представників контрольної групи, є значно меншим, а сподівання на майбутнє — кращі.

Для комплексного кількісного вимірювання рівня соціального самопочуття було застосовано методика, розроблену і застосовану в загальнонаціональних соціологічних дослідженнях українськими соціологами Є.Головахою та Н.Паніною. Соціальне самопочуття є певною узагальненою емоційно-оціночною реакцією людей на своє становище у суспільстві, показником

їхньої здатності успішно адаптуватися до соціальної ситуації. Кількісне вимірювання цього показника дозволяє зіставляти результати різних соціальних груп (у нашому випадку — членів і не членів кредитних спілок), а також простежити динаміку змін у часі, з'ясувати чинники, що впливають на рівень соціального самопочуття.

Таблиця 3

Задоволеність своїм становищем і життям серед членів (1) і не членів (2) кредитних спілок (у %)

Показники задоволеності життям	Стрий		Чортків	
	1	2	1	2
Не задоволені своїм становищем у суспільстві	48	53	30	48
Не задоволені своїм життям загалом	42	50	31	36
Здатні виживати у сучасній економічній ситуації	31	25	26	22
Сподіваються стати економічно незалежною людиною у найближчі 10 років	27	21	22	14

У дослідженні було використано скорочений варіант тесту, який обіймає 20 запитань (у повному варіанті — 44), що відтворюють те, як людина оцінює своє становище у кількох сферах соціальної життєдіяльності — соціальної безпеки (чи достатньо юридичної допомоги у захисті прав та інтересів), професійно-трудовай (наявність гожої роботи, змога додатково заробити), інформативно-культурній (достатність економічних та політичних знань), рекреаційно-культурній (стан здоров'я, можливість повноцінного відпочинку та дозвілля, медичної допомоги), матеріально-побутовій, яка є, як свідчать дослідження, провідною у формуванні соціального самопочуття людини (можливість мати необхідні продукти, змога харчуватися у відповідності зі смаком, наявність необхідного одягу і гарного, модного вбрання, потрібних меблів, гарного житла), особистісній сфері (впевненість у своїх силах, рішучість у досягненні мети, ініціатива і самостійність у розв'язанні життєвих проблем, вміння жити за нових суспільних умов).

Щоб виміряти ці компоненти соціального самопочуття, було розроблено “шкалу достатності”, де “1” (один бал) означає, що людині цього не вистачає, “2” (2 бали) — важко сказати, вистачає чи ні, “3” (3 бали) — вистачає і “4” (4 бали) — не цікавить. У варіанті з 20-ма запитаннями інтегральний індекс соціального самопочуття (ІСС) може нараховувати від мінімуму — 20 балів (повна незадоволеність) до максимуму — 60 балів (повна задоволеність), середина — 40. Значення індексу в 40 балів є умовним нулем між позитивною та негативною осями шкали соціального самопочуття.

Отже, враховуючи все сказане, поглянемо, який вигляд має таблиця задоволеності членів (1) і не членів (2) кредитних спілок різними соціальними і соціально-психологічними благами, а також сумарний індекс їхнього соціального самопочуття.

Як бачимо, практично з усіх потреб рівень задоволення членів кредитних спілок дещо вищий, особливо це стосується “нематеріальних” складових, які свідчать про здатність успішно адаптуватись до соціального середовища — уміння жити за нових суспільних умов, впевненість у своїх силах, рішучість у досягненні своїх цілей, ініціатива і самостійність у розв’язанні життєвих проблем, змога підробляти тощо. Різниця у задоволенні потреб матеріально-побутової сфери і особливо культурно-рекреаційної значно менша. Надзвичайно цікаво, що з однієї лишень позиції задоволеність членів кредитних спілок виявилася нижчою — це “можливість працювати з повною віддачею”, що свідчить радше про більш високі запити у сфері соціальної самореалізації.

Чого сьогодні найбільше бракує як членам, так і не членам кредитних спілок, так це відпочинку — повноцінного дозвілля, змоги добре проводити відпустку (навіть чи це в принципі можливо за умов нинішньої економічної кризи), необхідної медичної допомоги, змоги харчуватися за власними смаками. Звернемо увагу також на те, що членам кредитних спілок, так само як і не членам, вкрай не вистачає юридичної допомоги у

захисті їхніх прав та інтересів. Вочевидь, це може стати однією зі сфер діяльності кредитних спілок.

Таблиця 4

Рівень задоволення певних базових потреб у членів (1) і не членів (2) кредитних спілок (за 3-бальною шкалою, де "1" означає нестаток, а "3" — задоволеність)

	Стрий		Чортків	
	1	2	1	2
Уміння жити за нових суспільних умов	1.83	1.76	2.07	1.83
Здоров'я	2.19	1.91	1.99	1.88
Гожа робота	2.03	2.06	2.20	2.05
Необхідний одяг	2.15	2.11	2.43	2.27
Гарне житло	1.82	1.72	2.41	2.21
Сучасні економічні знання	1.68	1.63	1.83	1.77
Впевненість у своїх силах	2.17	2.00	2.26	2.06
Необхідна медична допомога	1.67	1.53	1.57	1.52
Модний та гарний одяг	1.54	1.46	1.74	1.50
Необхідні меблі	2.05	1.95	2.41	2.23
Сучасні політичні знання	2.10	1.88	2.05	1.93
Рішучість у досягненні своїх цілей	2.15	1.99	2.30	2.10
Юридична допомога у захисті своїх інтересів	1.55	1.52	1.58	1.60
Змога повноцінно проводити відпустку	1.26	1.13	1.52	1.46
Можливість підробляти	1.60	1.43	1.82	1.72
Змога придбати найнеобхідніші продукти	2.17	2.12	2.37	2.22
Ініціатива і самостійність у розв'язанні власних проблем	2.36	2.29	2.51	2.35
Повноцінне дозвілля	1.48	1.33	1.58	1.56
Можливість працювати з повною віддачею	1.94	2.06	2.22	2.92
Змога харчуватися за своїм смаком	1.39	1.32	1.54	1.42
Сумарний індекс соціального самопочуття	37.2	35.2	40.5	37.8

А що майже з усіх складових рівень задоволення членів кредитних спілок, проти контрольних груп, виявився вищий, то вищий також й інтегральний показник їхнього соціального самопочуття. Різниця у 2 бали між членами і не членами кредитних спілок у Стрию (37.2—35.2) та у 2.7 у Чорткові (40.5—37.8) є істотною, якщо зважити, що різниця — статистично значуща на рівні 0.05.

Правда, якщо згадати, що 40 балів є умовним нулем, точкою поділу на позитивне і негативне соціальне самопочуття, 37.2 теж є, на перший погляд, показником негативним. Проте, як свідчать загальнонаціональні соціологічні опитування, за умов економічної та соціальної кризи в країні, показники соціального самопочуття за даних умов взагалі сильно зміщуються у бік негативної шкали і за середнє приймається показник у а 35 балів — середній по Україні. Тобто показник у 35.2 (Стрий, не члени кредитних спілок) приблизно дорівнює середньому по Україні, а інші показники навіть дещо перевищують середній (можливо, тому, що серед опитуваних членів кредитних спілок і, відповідно, у контрольних групах вищим, ніж по Україні, є рівень освіти).

Отже, рівні соціального самопочуття як членів, так і не членів кредитних спілок цього, 1997, року кількісно виміряно й зафіксовано і залишається подивитися через 4 роки, чи зростатимуть вони, чи залишаться існуючі відмінності, зумовлені членством у кредитних спілках.

Від яких же чинників залежить рівень соціального самопочуття? Це питання вже досліджувалося на загальнонаціональних вибірках. Віднайдені у нашому опитуванні закономірності виявилися тими ж, зокрема, залежність від статі: у жінок рівень соціального самопочуття звичайно нижчий. Підтвердилася і залежність рівня соціального самопочуття від матеріальної забезпеченості, що, звісно, теж не дивно.

А от дуже цікавою виявилася залежність між можливістю заощаджувати гроші і рівнем соціального самопочуття. Звісно, тут нам зауважать, що заощаджувати гроші можуть ті, хто краще забезпечений. Справді, існує сильна залежність між рівнем матеріальної забезпеченості і здатністю заощаджувати

гроші, але вона не абсолютна: серед людей, що віднесли себе до “середніх” за забезпеченістю, минулого року змогли зробити заощадження лише 29% серед членів кредитних спілок Чорткова і 34% у Стрию; серед не членів кредитних спілок середнього рівня забезпеченості — відповідно, 28% і 25%; але й деяка частина малозабезпечених теж мала змогу зробити заощадження: серед членів кредитної спілки у Чорткові — 14%, у Стрию — теж 14%, серед не членів, відповідно, 9% і 7%. До речі, звернемо увагу та ту обставину, що навіть малозабезпечені члени кредитних спілок набагато більше здатні зберігати гроші, порівняно з тими малозабезпеченими, хто до кредитних спілок не належить.

Перед нами таблиця (5) залежності рівня соціального самопочуття від 1) матеріальної забезпеченості; 2) можливості робити заощадження. Зауважимо, що респонденти високого матеріального статусу до розгляду не бралися, оскільки їх у вибірці було надто мало.

Таблиця 5

Залежність між рівнем соціального самопочуття, матеріальною забезпеченістю і можливістю робити заощадження серед членів (1) і не членів (2) кредитних спілок (у балах)

	Стрий		Чортків	
	1	2	1	2
Середні	39.0	37.2	44.0	41.2
Малозабезпечені	35.6	33.8	38.1	36.0
Ті, хто минулого року робив заощадження	40.6	38.1	44.1	43.1
Ті, хто не зміг минулого року робити заощадження	36.4	34.7	39.5	36.9

Як бачимо, значно краще почуваються не лише ті, хто краще забезпечений, а й ті, хто зміг зробити певні заощадження. Додамо, що навіть за рівних умов — однакової матеріальної забезпеченості та можливості чи неможливості робити заощадження, члени кредитних спілок все ж почуваються краще, порівняно з не членами.

4 Чому жінки особливо прихильні до кредитних спілок?

На початку дослідження було досить дивно, що дві третини складу кредитних спілок — і “Самопоміч” і “Вигоди” — становили жінки. Більше того, у цих двох кредитних спілках жінки головують. Потім з’ясувалося, що й загалом серед членів усіх модельних кредитних спілок 62% складає жіноцтво. Чим пояснити таку особливу прихильність жінок до членства у кредитних спілках?

Жінка у будь-якому суспільстві є більш соціально вразлива. І чим менш цивілізоване суспільство, тим більшими є відмінності між чоловіками і жінками у матеріальному становищі, рівні політичної активності, задоволеності життям. У сучасній Україні цей розрив останніми роками ще більше зріс, оскільки саме жінка у першу чергу потерпає від тяжкої економічної кризи.

Чи сприяють кредитні спілки покращанню становища жінки у суспільстві? Для з’ясування цього питання ми поставили ряд конкретних завдань: 1) виявити, чи існує різниця між жінками — членами і не членами кредитних спілок, аби з’ясувати наявність впливу членства у кредитних спілках; 2) виявити, чи існує різниця у матеріальному становищі та поглядах між чоловіками і жінками, які належать і які не належать до кредитних спілок і чи ця різниця однакова для членів і не членів кредитних спілок; 3) зафіксувати існуючу різницю у кількісних показниках, аби

через 4 роки прослідкувати її динаміку: зростають чи зменшуються ці відмінності у членів кредитних спілок і у контрольних група?

З усіх позицій виявилася істотна відмінність між чоловіками і жінками, як членами кредитних спілок, так і у контрольних групах.

Таблиця 6

Відмінності у рівні соціального оптимізму і соціального самопочуття жінок і чоловіків — членів і не членів кредитних спілок (у % і у балах)

	Стрий				Чортків			
	Члени КС		Не члени КС		Члени КС		Не члени КС	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Задоволені своїм становищем у суспільстві	21	12	17	8	34	23	21	5
Можуть успішно виживати у сучасній економічній ситуації	45	25	39	18	42	17	34	15
Бачать себе економічно незалежними у майбутньому	40	21	32	15	32	17	26	7
Рівень соціального самопочуття (у балах)	40.0	35.7	37.5	34.1	44.1	38.4	41.9	35.7

Як бачимо, члени кредитних спілок — і жінки, і чоловіки — загалом більше задоволені своїм становищем у суспільстві і мають більш високий бал соціального самопочуття, якщо порівнювати їх з представниками тої ж статі, які не є членами кредитних спілок. Проте всередині відповідних груп — членів кредитних спілок і не членів — різниця у самопочутті і рівні соціального оптимізму жінок і чоловіків все ж залишається, і вона не на користь жінок. Тобто, належність до жіночої статі (з усіма відповідними соціальними наслідками) є більш впливовим чинником, ніж належність до кредитних спілок.

У чому ж причина гіршого соціального самопочуття жінок у суспільстві? Щоб це зрозуміти, досить порівняти рівень при-

бутків, який у жінок — як членів кредитних спілок, так і не членів — відчутно нижчий, ніж у чоловіків. Так, середній місячний прибуток, згідно даних дослідження, у членів кредитної спілки “Вигода” (Стрий) — становив 101 гривню у жінок і 152 гривні у чоловіків, у контрольній групі — відповідно, 86 гривень у жінок і 138 гривень у чоловіків; у членів кредитної спілки “Самопоміч” (Чортків) — 88 гривень у жінок і 107 гривень у чоловіків, у контрольній групі — відповідно, 95 гривень у жінок і 99 гривень у чоловіків.

Різниця у прибутках стає добре зрозумілою, якщо подивитися на рід занять чоловіків і жінок. Серед чоловіків у обох містах, порівняно з жінками, більша кількість керівників, підприємців, спеціалістів технічного профілю, кваліфікованих робітників, які зазвичай мають більш високий заробіток. Натомість серед жінок значно більше спеціалістів-гуманітаріїв, а це так звана “бюджетна” сфера, де часто трапляються значні (до кількох місяців) затримки у виплаті заробітної плати.

Особливо істотне значення за умов нашого суспільства має форма власності підприємства, де працюють чоловіки та жінки. На підприємствах приватної форми власності заробітки звичайно вищі, до того ж, затримки у виплаті заробітної плати трапляються рідше. Тому й працювати у приватному секторі вигідніше. Так от: якщо проаналізувати, де працюють чоловіки і де — жінки, то виявиться, що серед чоловіків більший відсоток працює на підприємствах приватної власності.

Різниця у матеріальному становищі позначилася і на можливостях чоловіків і жінок робити заощадження. Серед членів кредитних спілок у Стрию мали змогу заощаджувати гроші 37% чоловіків і 16% жінок, серед не членів — відповідно, 16% і 13%; серед членів КС у Чорткові — заощаджували 29% чоловіків і 14% жінок, серед не членів — відповідно, 15% і 16%. Як бачимо, можливості чоловіків кращі, якщо порівнювати із жінками, причому саме для чоловіків фактор членства у кредитних спілках істотніше позначається на здатності робити заощадження, оскільки у цьому відношенні різниця між чоло-

віками — членами і не членами кредитних спілок значно більша, ніж між жінками — членами кредитних спілок і не членами.

Чоловіки — члени кредитних спілок мають більше джерел, де можна брати кредити (наприклад, у банку чи у приватних осіб під проценти), в той час як переважна більшість жінок вказали на кредитні спілки як на єдине джерело, де вони брали позички.

Як це не парадоксально, але саме гірша економічна ситуація, мабуть, і спонукає жінку ставати активним учасником кредитного руху. Гірше матеріальне становище зумовлює особливу роль кредитних спілок для жінок. Оскільки жінки гірше відчуються у матеріальному становищі, вони змушені більше брати позичок і не можуть без них обійтися.

Таблиця 7

Потреба у позичках у чоловіків і жінок (у %)

	Стрий				Чортків			
	Члени КС		Не члени КС		Члени КС		Не члени КС	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Брали кредити чи значні позички	56	71	28	26	36	47	25	20
Відчують нагальну потребу у позичках	17	35	24	20	19	37	26	34
Брали позички у кредитних спілках (члени КС)	52	73	—	—	32	50	—	—
Планують брати позички у наступні 4 роки (члени КС)	80	82	—	—	38	66	—	—

Отже, жінки більше, порівняно з чоловіками, брали позички, і більше збираються брати надалі. Потреба у позичках домінує і серед мотивів членства жінок у кредитних спілках (для чоловіків однаковою мірою важить можливість і брати позички, і робити заощадження, у жінок явно переважають мотиви брати позички).

Залежним від статі виявилось й призначення позичок. Серед чоловіків значно більше тих, хто бере позичку, аби завести власну справу, а жінкам частіше потрібна позичка для торгового обігу (традиційно дрібна торгівля — справа переважно жіноча). На придбання або ремонт житла більше позичок беруть чоловіки, а от великі покупки — справа переважно жіноча. Але у чому однозначно і безповоротно жінкам належить сумна першість — це у позичках з метою “звести кінці з кінцями” (серед членів кредитної спілки у Чорткові на таку мету вказали 6% чоловіків і 34% жінок, у Стрию — 35% чоловіків і 58% жінок).

Більша залежність жінок від позичок означає, що кредитні спілки мають для них більше значення. Жінки вище оцінюють вплив, який чинить членство у кредитних спілках на їхній добробут: серед членів кредитних спілок Стрия вважають цей вплив істотним 13% чоловіків і 18% жінок, визначили його як незначний 56% чоловіків і 61% жінок, взагалі не бачать ніякого впливу 30% чоловіків і 21% жінок. У Чорткові ці цифри, відповідно, становлять: “істотний вплив” — 16% чоловіків і 22% жінок, “незначний вплив” — 48% і 49%, “ніякий” — 36% і 29%.

Отже, з аналізу відмінностей чоловіків і жінок у групах членів і не членів кредитних спілок, можна зробити загальний висновок, що членство у кредитних спілках чинить істотний вплив на життя та добробут жінок-членів спілок. У порівнянні з жінками, які не є членами кредитних спілок, ситуація у жінок, які належать до кредитних спілок, дещо краща. Проте членство у кредитних спілках не змінює загальної закономірності, яка притаманна нашому суспільству — гірше становище жінок. Жінки частіше стають членами кредитних спілок, бо вони мають більшу потребу у позичках, оскільки саме вони дозволяють їм “зводити кінці з кінцями”. Отже, кредитні спілки відіграють у їхньому житті більшу роль і, мабуть, тому вони оцінюють їх роботу ще вище, ніж чоловіки. Проте позички, які беруть жінки, переважно йдуть на споживання. У чоловіків відсоток продуктивних позичок, які призначаються на розширення власного бізнесу, набагато вищий. Можна сказати так: чоловікам кре-

дитні спілки допомагають стати більш заможними, жінкам вони допомагають вижити.

Чи зменшиться розрив у матеріальному становищі чоловіків і жінок — членів кредитних спілок, чи, навпаки, зросте — надзвичайно цікаво буде подивитися через 4 роки.

5 Члени кредитних спілок про свої організації: мотиви членства, оцінки, пропозиції

Важливою складовою опитування були додаткові запитання, призначені саме членам кредитних спілок з тим, аби вивчити їхнє ставлення до різних сторін діяльності цих організацій.

Слід сказати, що чимала частина опитаних досить давно вступила до своїх кредитних спілок і зберігає їм вірність: у Чорткові 73% опитаних входять до кредитної спілки вже понад 2 роки, у Стрию — 53%, що, звичайно, свідчить на користь цих організацій. У зазначених кредитних спілках не надто розвинуте “сімейне членство” — у Стрийській “Вигоді” лише у 18% опитаних до кредитної спілки належать члени родини, які мешкають разом, у Чортківській “Самопомочі” дещо більше — 23%.

Надзвичайно цікаво було з’ясувати причини, які спонукають людей обирати саме кредитні спілки, а не інші фінансові організації, щоб задовольнити свої фінансові потреби. Опитування не підтвердило уявлення, що у невеликих містечках (як-то Стрий та Чортків) люди звертаються до кредитних спілок через те, що немає інших фінансових установ: на цей чинник вступу до кредитної спілки вказали лише 3% опитаних у Чорткові і 2% — у Стрию. Головними ж причинами, що їх зазначила більшість опитаних, були такі:

1) *“інші установи не дадуть кредиту пересічній людині”* — 36% у Чорткові і 44% у Стрию;

2) *“у кредитних спілках вигідніші умови зберігання грошей”* — 37% у Чорткові і 38% у Стрию;

3) *“через кредитні спілки я маю можливість підтримувати корисні справи у громаді”* — 36% у Стрию і 17% у Чорткові.

Звернемо увагу, що третьою за значимістю причиною членства у кредитних спілках йде можливість фінансувати корисні справи, що дозволяє розглядати кредитні спілки не лише як суто фінансові організації, а й як істотні недержавні громадські організації, що мають кошти для фінансування і самоуправління.

Нематеріальні чинники членства людей у кредитних спілках також окреслені у відповідях на запитання, яке мало з'ясувати, що є більш вагомим для членів кредитних спілок — робити заощадження чи брати позички. Значимим виявилось і те, і те (хоча, завважимо, саме по собі збереження грошей у кредитних спілках без позичок виявилось не надто привабливим: на заощадження як на причину вступу до спілки вказали лише 23% у Чорткові і 9% у Стрию). А от у відкритому варіанті відповіді *“інші причини”*, що його обрало досить багато респондентів (12% у Чорткові і 16% у Стрию) вказувалися передовсім чинники громадянського звучання: *“допомогти громаді”*, *“підтримати кредитний рух в Україні”*, *“спілкуватися з однодумцями”* тощо. Це ще раз підтверджує, що розвиток кредитних спілок може стати істотним чинником не лише у економічних перетвореннях, а й у розбудові громадянського суспільства, у становленні осередків самоорганізації населення.

Вивчаючи, з яких причин люди вступають до кредитних спілок, ми цікавилися, звідки люди взагалі дізналися про існування кредитних спілок та їхню діяльність. Основне джерело інформації був, як з'ясувалося, *“людський телеграф”*: більше половини членів кредитної спілки у Чорткові і майже дві третини у Стрию дізналися про існування цих організацій від родичів і знайомих, ще 32% у Чорткові і 25% у Стрию — від

керівництва або працівників кредитних спілок і лише для 11% у Чорткові і 6% у Стрию зарадили засоби масової інформації. Звісно, такий спосіб не вельми ефективний у залученні нових членів, адже ті, хто не має родичів або знайомих серед членів кредитних спілок має мало шансів щось дізнатися про їхню роботу. Потрібно якомога більше поширювати знання про кредитні спілки через засоби масової інформації, надто через місцеві, де є кредитні спілки, причому найбільш надійним свідченням буде інформація про вигоди, отримана від самих членів кредитних спілок.

Значущим є й запитання щодо бажаної міри участі у справах кредитної спілки. Слід зазначити, що для значної частини опитаних членів кредитних спілок — 20% у Стрию і 35% у Чорткові ця участь взагалі не потрібна, їм достатньо мати бажаний прибуток. Не надто багато і бажаючих посісти місце у правлінні — 5% у Чорткові і 7% у Стрию, а також брати участь у зборах — 24% у Чорткові і 26% у Стрию. Найбільш бажана міра участі — для 47% у Стрию і 36% у Чорткові — це отримувати вичерпну інформацію про справи у кредитній спілці. Мабуть, це нормальне явище за ситуації, коли справи йдуть добре і члени кредитної спілки задоволені її діяльністю.

Існує різниця між жінками і чоловікам у рівні бажаної участі у діяльності кредитних спілок: більшість жінок у обох кредитних спілках задовольнило б мати достатній прибуток, хоча вельми істотна частина й тих, хто хотів би бути добре поінформованими; натомість переважна більшість чоловіків наголошує на потребі бути добре інформованими.

У анкеті було запропоновано оцінити за 5-бальною шкалою різні сторони роботи кредитних спілок, де "1" означала — зовсім не задоволений, "2" — не задоволений, "3" — важко сказати, задоволений чи ні, "4" — задоволений, "5" — цілком задоволений. Слід одразу відзначити надзвичайно високий рівень задоволення всіма сторонами діяльності кредитних спілок, як у Стрию, так і у Чорткові. Жодну зі сторін діяльності не було оцінено нижче "3", що означає — усюди переважають позитивні оцінки. Втім, ми й не очікували негативних оцінок,

адже членство у кредитних спілках — справа добровільна, і незадоволені навряд чи залишилися б серед їхніх членів.

Цікаво порівняти оцінки різних сторін діяльності. Якими з них члени кредитних спілок задоволені більше, а якими — менше?

Природно, що високу загальну оцінку дістала діяльність кредитних спілок — 4.20 у Стрию і 4.48 у Чорткові. Рівень цієї оцінки не підпав у залежність від того, отримував респондент за цей час кредит у спілці чи ні, натомість ця оцінка прямо залежала від стажу перебування у кредитній спілці: найнижча вона — у “новобранців”, а найвища — у тих, хто перебуває членом спілки від часу її заснування. Абсолютна більшість опитаних оптимістично дивиться у майбутнє своєї кредитної спілки — 85% у Чорткові і 80% у Стрию вважають, що їхні кредитні спілки існуватимуть і через 4 роки, сумнів висловлюють, відповідно, 14% і 20% і лише 1% у Чорткові (у Стрию таких взагалі немає) не бачать майбутнього за своїми спілками.

Таблиця 8

Задоволеність різними сторонами діяльності кредитних спілок (за 5-бальною шкалою)

Сторони діяльності кредитних спілок	Стрий	Чортків
Можливість отримання позичок	4.36	4.28
Інформованість про роботу кредитної спілки	4.13	3.82
Безпека збереження внесків	3.94	4.27
Рівень обслуговування	4.40	4.47
Можливість впливати на справи у кредитній спілці	3.55	4.06
Можливість отримати консультацію з фінансових питань	4.20	4.32
Діяльність керівництва кредитної спілки	4.33	4.44

В обох кредитних спілках жінки дещо вище оцінюють роботу своїх організацій: у Стрию підсумкова оцінка серед чоловіків — 4.13, серед жінок — 4.23, у Чорткові — 4.51 серед жінок і 4.42 — серед чоловіків.

Насамкінець членам кредитних спілок запропонували висловити свої пропозиції щодо поліпшення роботи їхніх кредитних спілок. Соціологи не люблять ставити відкриті запитання (тобто такі, які не мають заданого набору відповідей): зазвичай надто малий відсоток респондентів відгукується на пропозицію самостійно сформулювати свою думку. Проте у цьому разі відгук на відкрите запитання не забарився і був незвично великий, передовсім у Стрию, де свої побажання записали 40% опитаних (у Чорткові — 29%). Це свідчить про велику міру зацікавленості членів кредитних спілок у цьому запитанні.

Якщо узагальнити відповіді, дістанемо широкий спектр пропозицій: від “загальнодержавних” — економічна стабільність у державі, ухвалення Закону про кредитні спілки — до цілком конкретних і прагматичних, що стосуються надання позичок і поліпшення обслуговування.

За усієї спільності проблем кредитного руху в Україні, у двох кредитних спілках Стрия та Чорткова найбільшої актуальності набули особливі проблеми, властиві саме цим кредитним спілкам: у Стрийській “Вигоді” побажання витали навколо необхідності мати нове приміщення; натомість у Чортківській “Самопомочі” найчастіше висловлювалася пропозиція активніше залучати нових членів у кредитну спілку (“нових кредитувальників”). Причому часто-густо це побажання ще й конкретизувалося — “доброчесних” і “порядних”, з чого можна зробити висновок, що не завжди у кредитних спілках існує механізм, аби визначити “порядність” своїх членів, а він необхідний.

Далі за кількістю пропозицій у обох кредитних спілках йдуть матеріальні питання — зменшити відсоток за отримані позички і підвищити відсоток на внески. Вочевидь, ці два побажання неможливо задовольнити водночас. А тому розберімося, що ж хвилює більше — зменшення відсотку на позичку чи збільшення відсотку на внески? Очевидно, все ж перше, бо наполягань на зменшенні відсотку за користування позичкою висловлено удвічі більше. Це свідчить про те, що кредитні спілки головно розглядаються як організації для кредитування, а не для

зберігання грошей. Висловлювалися і цілком конкретні пропозиції — зокрема, щоб відсоток за позичку не перевищував 5%, щоб позички видавалися більші і на триваліший термін — наприклад, на рік, прискорити процес видачі позик тощо.

Майже стільки ж було висловлено пропозицій “державного” гатунку — ухвалити Закон про кредитні спілки, внести зміни у податкову політику стосовно кредитних спілок (зокрема, не оподатковувати внески або деякі види внесків — скажімо, дитячі). Неодноразово пробігала думка про необхідність державної підтримки кредитного руху.

Багато рекомендацій в обох кредитних спілках прозвучало щодо активізації інформативно-рекламної діяльності, глобальнішого висвітлення у засобах масової інформації питань розвитку кредитних спілок, що допоможе залучити нових членів у їхні лави.

Надійшли також пропозиції, як удосконалити роботу кредитних спілок. Це — добротне інформування їхніх членів, необхідність ясної і зрозумілої інформації про умови кредитування і поточних прибутків членів кредитних спілок. Пропонувалося й урізноманітнювати фінансові послуги, що надаються кредитними спілками — зокрема, приймати комунальні платежі; гарантувати збереження внесків у разі розпаду кредитної спілки. Деякі пропозиції були одиничні, проте цікаві. Скажімо, щодо необхідності використовувати прибутки на інвестування економіки і тим самим заробляти гроші для членів кредитних спілок. Наголошувалося також на потребі надавати юридичні консультації як членам кредитних спілок, так і їхнім працівникам (згадаймо, що рівень задоволення потреб респондентів у юридичній допомозі виявився майже однаковий для членів і не членів кредитних спілок).

Висловлені зауваження мають значення не лише як конкретні пропозиції членів двох кредитних спілок, а й у ширшому сенсі. На нашу думку, вони можуть слугувати підґрунтям низки заходів. Список цих заходів можна пропонувати в опитуванні членів інших кредитних спілок в Україні, щоб виробити загальні пропозиції до розгляду Закону України щодо кредитних спілок.

Висновки

Порівняння рівня добробуту членів і не членів кредитних спілок показало, що ці рівні на даному етапі не дуже різняться. Дослідження не підтвердило гіпотезу, що до кредитних спілок вступають люди заможніші; здебільшого це пересічні громадяни, які так само, як і усе населення України, потерпають від матеріальних негараздів. Істотні відмінності між членами і не членами кредитних спілок пролягають на рівні свідомості — члени кредитних спілок активніші, оптимістичніші, мають більш високий рівень соціального самопочуття і політичної активності. У цілому члени кредитних спілок високо оцінюють діяльність своїх організацій.

Позички, отримувані членами кредитних спілок, використовуються здебільшого на споживання. Це, звичайно, дозволяє пересічним людям розв'язувати поточні проблеми життя, а декому — просто вижити, але таке використання кредитів за нинішньої економічної ситуації не робить людей заможнішими. Окрім того, фінансова стабілізація у країні і можливий у зв'язку з цим продаж товарів тривалого користування у кредит (як це було раніше), переорієнтація банків обслуговувати пересічних громадян (як свідчить досвід країн Заходу) може звузити сферу дії кредитних спілок, у зв'язку з чим вже зараз є потреба

переосмислити їх майбутню роль — не лише як “підмогу, щоб вижити”, а й як дійовий інструмент зростання добробуту.

Чинники, які стримують розвиток кредитних спілок, мають насамперед об’єктивний характер: економічна криза у державі і бідність її громадян, а також відсутність Закону про кредитні спілки. До суб’єктивних чинників слід віднести насамперед погане інформативне забезпечення розвитку кредитного руху в Україні.

Чи стануть кредитні спілки важелем для підйому матеріального добробуту і рівня соціального самопочуття їхніх членів — це надзвичайно цікаве питання стане предметом вивчення через чотири роки. Отже, до зустрічі!

КРЕДИТНІ СПІЛКИ — ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ САМОЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Ірина Драгомирецька

Кооперативний рух в Україні бере початок з другої половини XIX століття внаслідок добровільної діяльності представників міської, сільської інтелігенції та інших категорій населення України. У 1869 році серед міщан м. Гадяча, що на Полтавщині, з'явилося перше ощадно-позичкове товариство. Таке ж товариство було зорганізоване в с. Сокоринцях (тієї ж області), яке проіснувало біля 60 років.

На початку XX століття в Україні існувало вже понад 3 тисячі кредитних спілок та інших ощадно-позичкових товариств, що об'єднували більше 2-х мільйонів осіб. У 30-х роках кредитну кооперацію в Україні було ліквідовано.

Відродження кредитного руху в Україні почалося після проголошення її незалежності. У 1992 році відбувся перший візит до України делегації Всесвітньої Ради Кредитних Спілок та Канадської Кооперативної Асоціації. Тоді ж були створені перші дві кредитні спілки — “Самопоміч” у м. Кривий Ріг (Дніпропетровська область) на базі профспілки медпрацівників та “Вигода” м. Стрий (Львівська область) на базі Товариства “Просвіта”. У 1993 році була зареєстрована кредитна спілка “Самопоміч” у м. Чортків (Тернопільська область) на базі греко-католицької громади.

Станом на грудень 1997 року в Україні зареєстровано біля 250 кредитних спілок, активи яких складають більше 4 млн. грн., а членство досягає 30 тисяч. На світовому рівні кредитний рух охоплює 87 країн з 100 мільйонним членством, а їх активи складають біля 400 млрд. доларів.

Що ж таке КРЕДИТНА СПІЛКА?

Кредитна спілка — це громадська організація, головною метою якої є фінансовий та соціальний захист її членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування. Вони відрізняються від банків тим, що є власністю своїх членів, контролюються ними і діють за принципом: один член — один голос. Кредитні спілки можуть об'єднувати осіб за місцем їх роботи, за місцем проживання, а також за професійною ознакою. Послугами кредитної спілки можуть користуватися тільки її члени.

Для провадження діяльності кредитної спілки члени обирають керівні органи — Правління, Кредитний та Наглядний (ревізійний) комітети, що працюють на громадських засадах. Правління здійснює керівництво кредитною спілкою у період між загальними зборами відповідно законодавчих актів та Статуту кредитної спілки. Кредитний комітет обирається загальними зборами, відповідає за реалізацію кредитної політики. Наглядний комітет обирається загальними зборами та звітує на них про дотримання керівними органами та службовими особами кредитної спілки вимог чинного законодавства та Статуту.

Фінансовий механізм кредитної спілки діє за таким принципом: група осіб (не менше 50) згідно чинного законодавства створює кредитну спілку, члени вкладають відповідні кошти (внески), розмір яких визначається за власною згодою під час заснування спілки. Члени беруть позички під певні відсотки, сума яких потім розподіляється на вклади всіх членів пропорційно до їх величини.

Кредитні спілки, засновані на принципах демократичності та неприбутковості, у багатьох країнах світу стали зручним способом підвищення рівня життя громадян з середнім рівнем достатку. Як показує світовий досвід, кредитні спілки виникають там і тоді, де існуючі фінансові установи не в стані

забезпечити широкі верстви населення необхідними ощадно-позичковими послугами на прийнятних для них умовах.

Сьогодні в Україні більшість таких послуг або не надається взагалі, або пропонується фінансовими структурами типу трастів (довірчих товариств), які скомпрометували себе. Більшість населення боїться довіряти подібним фінансовим структурам, бо за своєю природою вони не надійні і фактично не підконтрольні вкладникам. За існуючих умов саме кредитні спілки є найбільш ефективною формою самоорганізації та фінансового кооперування. Кредитні спілки, на відміну від банків, не працюють на максимальний прибуток, який і залишається у банку, а для того, щоб члени могли користуватися позичками — як побутовими (на придбання необхідних товарів, на весілля, навчання, лікування та інше), так і на відкриття дрібного бізнесу. Кредитні спілки, які працюють в Україні набувають довіру у людей, бо працюють для добра їхніх членів.

Для підтримки діяльності кредитних спілок в Україні працюють дві Програми — від США та Канади.

Канадська Програма розвитку кредитних спілок в Україні, яку фінансує Канадський Уряд та підтримує Українська Кооперативна Рада Канади, працює з 1993 року, її друга фаза має завершитись в 2001 році. Ціль програми — створити мережу не менш як 100 дієздатних кредитних спілок в Україні. В першу чергу будуть визначені 20 модельних кредитних спілок в різних регіонах України, які і стануть основою мережі. Для модельних кредитних спілок передбачено надання відповідної технічної допомоги.

Дві з таких Модельних кредитних спілок — “Вигода” та “Самопоміч” і стали предметом представленого у брошурі соціологічного дослідження.

*Ірина Драгомирецька — виконавчий директор
Канадської Програми розвитку кредитних спілок в
Україні*

Найбільш суттєві відмінності кредитних спілок від інших фінансових установ

Кредитні спілки

Інші фінансові організації

1. Цілі діяльності

Створюється групою людей не заради прибутку, а заради надання послуг своїм членам.

Створюється групою людей, щоб отримати прибуток від наданих послуг.

2. База для створення

Створюється на базі певної монолітної спільності людей (трудові колективи, громадські організації тощо).

Створюється на базі довільної групи людей, об'єднаних матеріальним інтересом.

3. Засновники

Члени, що засновують кредитну спілку, не мають жодних виключних прав порівняно з членами, які вступили у спілку пізніше.

Засновники установи визначаються одноразово в момент її створення. Їх склад може бути змінений лише в результаті спеціальних юридичних процедур. Засновники мають виключні управлінські та майнові права.

4. Право голосу

Будь-який член кредитної спілки незалежно від розміру його вкладів, терміну членства та інших формальних ознак має лише один голос. Таким чином, люди, які мають більше заощаджень, не мають можливості одноосібно контролювати кредитну спілку.

Розподіл голосів відбувається пропорційно кількості акцій у власника. Тому реальне управління здійснюється обмеженою кількістю осіб, які володіють найбільшим пакетом акцій.

5. Сфера надання послуг

Послуги гадаються лише своїм членам.

Коло юридичних та фізичним осіб, що можуть бути клієнтами установи, не визначається і може бути довільним.

6. Власники і клієнти

Члени спілки одночасно є власниками та клієнтами спілки. Таким чином, кожен член спілки є власником частини капіталу і несе відповідальність за розвиток своєї кредитної спілки.

Власниками є невелика група людей, що контролює капітал. Клієнти не мають можливості впливати на рішення власників. Останні ж приймають такий порядок дій, який буде відповідати їх інтересам, але не інтересам тих, хто використовує їх послуги.

7. Поле діяльності

Основний вид діяльності — надання ощадно-позичкових послуг, оскільки спілка створюється як ефективний інструмент саме для цієї мети. Забороняється займатися іншими видами підприємницької діяльності.

Допускаються різні види діяльності як у фінансовій, так і у інших сферах підприємництва, оскільки пріоритетним є формування найбільш прибуткового портфелю ділової активності.

8. Суспільний статус

Поєднуються риси фінансової установи і громадського осередку. За рішенням членів у спілці можуть створюватись спеціалізовані фонди для здійснення різноманітних гуманітарних програм, які вона супроводжує не тільки фінансово, а й організаційно. Наголос на тому, що кредитна спілка — форма самоорганізації людей для задоволення своїх фінансових та суспільних потреб.

Деякі кошти можуть жертвуватися на громадські заходи. Однак незмінним залишається наголос на основній меті: здобуття прибутку власникам.

Результати опитування членів кредитної спілки “Вигода” (Стрий) та контрольної групи

Опитування було проведене Фондом “Демократичні ініціативи” на замовлення Канадської програми розвитку кредитних спілок в Україні у квітні—червні 1997 року. Було опитано 250 членів кредитної спілки “Вигода” і 250 осіб контрольної групи, які за віком, статтю, освітою співпадають з відповідними характеристиками членів кредитної спілки.

Перше число показує дані стосовно членів кредитної спілки, друге — респондентів з контрольної групи.

1. Як би Ви оцінили матеріальний рівень Вашої сім’ї?

(у балах, де 0 — найнижчий, а 10 — найвищий)

Середня оцінка — 3.0

Середня оцінка — 2.8

2. Як Ви оцінюєте економічну ситуацію своєї сім’ї у порівнянні із тією, що була чотири роки тому? (у %)

1 - набагато краща.....	1	.....	1
2 - дещо краща.....	10	.....	6
3 - така ж сама.....	17	.....	17
4 - дещо гірша.....	36	.....	35
5 - набагато гірша.....	35	.....	42

3. А якою, на Вашу думку, буде економічна ситуація Вашої сім’ї через чотири роки? (у %)

1 - набагато краща.....	5	.....	3
2 - дещо краща.....	50	.....	38
3 - така ж сама.....	29	.....	35
4 - дещо гірша.....	10	.....	13
5 - набагато гірша.....	5	.....	11

4. Які, на вашу думку, економічні перетворення потрібні в Україні? (у%)

- 1 - швидкі й радикальні ринкові реформи ..... 56 ... 51
 2 - поступові й обережні ринкові реформи..... 20 ... 13
 3 - слід повернутися до централізованої державної економіки 2 4
 4 - важко сказати..... 22 ... 31

Як Ви ставитеся до приватизації ... (у %)

	Скоріше позитивно		Важко сказати		Скоріше негативно	
5. Землі	80	76	15	19	5	4
6. Великих підприємств	38	34	44	41	17	25
7. Дрібних підприємств	85	77	12	18	4	5

8. Якій економічній ситуації в країні Ви віддасте перевагу? (у %)

- 1 - низькі ціни, але є дефіцит товарів ..... 12 ... 14
 2 - високі ціни за відсутності дефіциту і черг ..... 46 ... 37
 3 - важко відповісти..... 42 ... 49

9. Чи можна, на Вашу думку, дозволити купівлю-продаж землі? (у %)

- 1 - так ..... 70 ... 64
 2 - ні..... 15 ... 16
 3 - важко відповісти..... 15 ... 20

10. Як Ви ставитеся до розвитку приватного підприємництва (бізнесу) в Україні? (у %)

- 1 - цілком схвалюю..... 56 ... 52
 2 - скоріше схвалюю, ніж не схвалюю ..... 29 ... 25
 3 - важко сказати однозначно ..... 11 ... 15
 4 - скоріше не схвалюю..... 3 4
 5 - зовсім не схвалюю 2 4

11. Чи брали Ви участь у виборах нинішньої Верховної Ради? (у %)

- 1 - так ..... 87 ... 82
 2 - ні..... 10 ... 14
 3 - вже не пам'ятаю 3 4

- 12. Чи маєте Ви намір узяти участь у виборах до Верховної Ради, що відбудуться наступного року? (у %)**
1 - так, обов'язково	68 ... 55
2 - ще не знаю, залежно від обставин	25 ... 25
3 - певно, що ні.....	7 ... 20
- 13. До якої групи людей за рівнем матеріального забезпечення Ви б себе віднесли? (у %)**
1 - до високозабезпечених.....	0 0
2 - до людей середнього достатку	43 ... 43
3 - до малозабезпечених	57 ... 56
- 14. Відзначте, будь ласка, що з переліченого нижче має Ваша сім'я? (у%)**
1 - власну (не державну) квартиру або будинок.....	56 ... 53
2 - дачу	15 ... 16
3 - легкову машину	22 ... 22
4 - кольоровий телевізор.....	87 ... 83
5 - нові (або гарні, добротні) меблі.....	25 ... 30
6 - бібліотеку (понад 100 книг)	50 ... 33
7 - стерео- і відеоапаратуру	17 ... 20
8 - спортивне, туристичне, мисливське тощо спорядження.....	9 7
9 - холодильник	92 ... 92
10 - пральну машину	76 ... 75
11 - швейну машину.....	53 ... 51
12 - модний одяг.....	18 ... 13
13 - цінні папери (акції підприємств, банків, бірж)	15 ... 10
- 15. Який приблизно був розмір Вашого особистого місячного доходу за березень цього року?**
- Середня — 118 гривень (відповіло 75% опитаних)
Середня — 102 гривні (відповіло 73% опитаних)
- 16. А який приблизно був подушний місячний дохід Вашої сім'ї за березень? (складіть розміри всіх грошових надходжень усіх членів сім'ї й поділіть на кількість всіх членів сім'ї, включаючи дітей)**
- Середня — 72 гривні (відповіло 72% опитаних)
Середня — 57 гривень (відповіло 73% опитаних)

17. Яку приблизно частку сукупного доходу сім'ї Вам доводиться витратити на харчування? (у %)

1 - менше 30%.....	3	2
2 - 31-40%	7	... 10
3 - 41-50%	12	8
4 - 51-60%	16	7
5 - 61-70%	11	... 16
6 - 71-80%	15	9
7 - 81-90%	12	... 15
8 - практично все витрачаємо на їжу.....	25	... 34

18. Чи є у Вас підсобне господарство і яке? (у %)

1 - немає ніякого.....	52	... 53
2 - дрібне (в основному продовольство для сім'ї доводиться купляти)	33	... 32
3 - середнє (в основному забезпечує потреби сім'ї)... ..	15	... 14
4 - велике (основна частина продукції йде на продаж)	0	0

19. На що з перерахованого нижче Ви плануєте витратити гроші у найближчі чотири роки? (у %)

1 - придбання власного житла	18	... 19
2 - ремонт та вдосконалення житла	52	... 52
3 - дачу	1	3
4 - завести чи розширити підсобне господарство.....	6	6
5 - легкову машину	10	... 13
6 - кольоровий телевізор.....	7	... 15
7 - нові меблі	21	... 24
8 - стерео- та відеоапаратуру.....	10	5
9 - магнітофон, радіоприймач, програвач.....	3	5
10 - спортивне, туристичне, мисливське тощо спорядження.....	4	4
11 - холодильник	9	... 10
12 - пральну машину.....	14	... 15
13 - швейну машину.....	3	4
14 - модний одяг.....	17	... 19
15 - цінні папери (акції)	6	3
16 - завести чи розширити власну справу, бізнес.....	24	... 16
17 - з'їздити за кордон на відпочинок чи у туристичну поїздку.....	17	... 16
18 - інше	12	... 12
Дали відповідь.....	86	... 89

20. Які житлові умови Вашої сім'ї? (у %)

1 - окрема державна квартира.....	32 ...32
2 - приватизована або викуплена кооперативна квартира	30 ...29
3 - будинок (частина будинку) у приватній власності .	25 ...27
4 - кімната (кімнати) у комунальній квартирі	2 0
5 - службове житло, гуртожиток.....	3 4
6 - немає постійного житла (наймаю).....	4 4
7 - інше.....	4 3

21. Скільки усього осіб (з Вами включно) мешкають з Вами в одній кімнаті?

В середньому — 2.7 чоловік

В середньому — 2.8 чоловік

22. Чи маєте в квартирі (будинку)...?

(Відзначте все, що є) (у %)

1 - холодну вода.....	88 ...86
2 - гарячу вода (або газову колонку)	68 ...65
3 - каналізацію (туалет)	78 ...75
4 - центральне опалення.....	61 ...59
5 - телефон.....	58 ...57
6 - газову або електроплиту.....	97 ...96

23. Чи є у Вас діти у віці 14–17 років? (у %)

1 - так	33 ...29
2 - ні.....	67 ...71

24. Якщо у Вас є діти цього віку, який рівень освіти Ви вважаєте для них достатнім? (у %)

1 - неповна середня.....	1 2
2 - повна середня.....	3 0
3 - середня спеціальна.....	25 ...20
4 - вища	71 ...73

25. Чи є у Вас діти, які зараз навчаються у вузах? (у %)

1 - так	22 ...14
2 - ні.....	78 ...86

26. Чи вдається Вам заощаджувати гроші? (у %)

1 - ми відкладаємо гроші постійно і регулярно	3	 1
2 - відкладаємо нерегулярно, коли з'являється можливість.....	24	... 21
3 - навіть коли у нас з'являються якісь "зайві" гроші, ми їх одразу витрачаємо.....	17	... 20
4 - нам грошей ледь вистачає на життя, не те що відкладати	55	... 58

27. Де, на Вашу думку, людям краще зберігати їхні заощадження? (у %)

1 - в ощадних касах (державному банку).....	4	 5
2 - у приватному банку	2	 5
3 - у кредитних спілках	52	... 14
4 - у трастах, довірчих товариствах тощо	0	 0
5 - вдома	6	... 17
6 - вкладати у різні цінні папери (облігації, акції тощо)	2	 2
7 - інше	5	 9
8 - важко сказати.....	31	... 48

28. Чи доводилося Вам колись вкладати гроші у трасти, довірчі товариства тощо з метою отримання прибутків? (у %)

1 - так	13	... 14
2 - ні.....	87	... 86

Запитання 29 для тих, хто відповів "так" на запитання 28.

29. Якщо Ви користувалися послугами трастів, чи виконали вони свої обіцянки? (у %)

1 - загалом так	10	... 12
2 - частково виконали, частково — ні.....	28	... 18
3 - ні, не виконали зовсім	62	... 70

30. Чи мала Ваша сім'я можливість минулого року робити якісь заощадження? (у %)

1 - так	23	... 14
2 - ні.....	77	... 86

*Запитання 31–32 лише для тих, хто відповів “так”
на запитання 30.*

**31. Якщо Вам вдається відкладати гроші, який
приблизно відсоток від сімейних доходів? (у %)**

1 - не більше 5%	21 ... 25
2 - не більше 10%	25 ... 38
3 - не більше 20%	31 ... 25
4 - не більше 40%	19 ... 8
5 - 50% і більше	3 ... 4
Дали відповідь	26 ... 19

**32. Якщо Ви заощаджуєте, на які цілі? (вказіть го-
ловні, не більше трьох) (у %)**

1 - мати впевненість у майбутньому	35 ... 36
2 - придбати чи відремонтувати житло	26 ... 33
3 - розширити власне господарство	2 ... 7
4 - придбати дорогі речі	10 ... 16
5 - завести свою справу, зайнятися підприємницькою діяльністю	21 ... 7
6 - допомогти дітям у майбутньому	41 ... 37
7 - мати забезпечену старість	20 ... 16
8 - інше	5 ... 4
Дали відповідь	36 ... 28

**33. Чи доводилося Вам у останні чотири роки брати
кредити чи робити значні позички грошей? (у %)**

1 - так	66 ... 26
2 - ні	34 ... 74

*Запитання 34–35 лише для тих, хто відповів “так”
на запитання 33.*

**34. Якщо Вам доводилося брати істотні позички, де
саме? (зазначте головні джерела) (у %)**

1 - у банку (державному чи приватному)	7 ... 6
2 - у кооперативних організаціях (кредитні спілки тощо)	83 ... 6
3 - на своєму підприємстві, по місцю роботи	3 ... 5
4 - у родичів	20 ... 58
5 - у друзів, знайомих	29 ... 55
6 - у приватних осіб, які позичають гроші під проценти	8 ... 12
7 - інше	3 ... 0

35. Якщо Вам доводилося брати кредити чи робили значні позички, то для чого? (зазначте основні причини) (у %)

1 - щоб завести чи розширити власну справу.....	9	.....	9
2 - для торгового обігу (купівля-продаж товарів).....	12	...	10
3 - щоб завести чи удосконалити підсобне господарство.....	2	.....	4
4 - на придбання чи істотне удосконалення житла.....	8	...	16
5 - для купівлі дорогих речей.....	8	.....	2
6 - для певних подій (весілля, похорон, поїздка за кордон тощо).....	17	...	23
7 - для лікування.....	12	...	14
8 - щоб звести кінці з кінцями.....	52	...	58
9 - інше.....	7	.....	7

36. А чи маєте Ви зараз потребу у отриманні кредитів? (у %)

1 - так, і невідкладну.....	29	...	21
2 - загалом так, але можу обійтися без нього.....	53	...	50
3 - ні.....	17	...	29

37. Якщо Вам потрібна позичка, але Ви не зверталися по кредити, то чому? (у %)

1 - я не знаю, як це зробити.....	6	...	14
2 - у пересічної людини немає такої можливості.....	7	...	11
3 - не буде чим віддавати.....	76	...	70
4 - інше.....	11	.....	5
Дали відповідь.....	58	...	84

38. Чи знаєте Ви про їх існування кредитних спілок у Вашій місцевості? (у %)

1 - я сам до них належу.....	100	.....	1
2 - достеменно знаю про їхню діяльність.....	0	...	35
3 - чув щось непевне.....	0	...	45
4 - нічого про це не знаю.....	0	...	20

39. Якщо Ви не є членом кредитної спілки, то чому?*(вкажіть головну причину) (у %)*

1 - мало знаю про діяльність кредитних спілок.....	0 ... 20
2 - нам немає що відкладати.....	0 ... 53
3 - віддаю перевагу іншим установам.....	0 ... 1
4 - я взагалі не довірю свої гроші ніяким установам ...	0 ... 18
5 - інший член нашої родини є членом кредитної спілки.....	0 ... 5
6 - інше.....	0 ... 2

40. Чи задоволені Ви загалом своїм становищем у суспільстві? (у %)

1 - скоріше не задоволений	48 ... 53
2 - важко відповісти, задоволений чи ні.....	37 ... 36
3 - скоріше задоволений	15 ... 11

41. Як ви вважаєте, від чого здебільшого залежить те, як складається Ваше життя? (у %)

1 - здебільшого від зовнішніх обставин	34 ... 36
2 - деякою мірою від мене, але більше від зовнішніх обставин	28 ... 34
3 - однаковою мірою від мене і від зовнішніх обставин	23 ... 17
4 - більшою мірою від мене, ніж від зовнішніх обставин	6 ... 8
5 - здебільшого від мене.....	8 ... 4

42. Чи задоволені ви своїм життям загалом? (у %)

1 - зовсім не задоволений.....	18 ... 18
2 - скоріше не задоволений	24 ... 32
3 - важко відповісти.....	29 ... 31
4 - скоріше задоволений	25 ... 19
5 - цілком задоволений	4 ... 0

43. Чи вважаєте Ви себе здатним виживати у сучасній економічній ситуації? (у %)

1 - загалом так.....	31 ... 25
2 - поки що так, але сил надовго не вистачить.....	60 ... 67
3 - ні	8 ... 8

44. Чи бачите Ви себе у найближчі 10 років економічно незалежною людиною? (у %)

1 - так	27 ... 21
2 - ні.....	22 ... 28
3 - важко сказати.....	50 ... 52

Чого з переліченого нижче не вистачає Вам? (у %)

	Не вистачає		Важко відповісти		Вистачає		Не цікавить	
45. Уміння жити у нових суспільних умовах	41	40	33	41	25	17	1	1
46. Здоров'я	31	44	18	20	51	36	0	0
47. Підходящої роботи	39	37	16	17	43	42	2	4
48. Необхідного одягу	32	35	16	16	48	47	4	3
49. Гарного житла	51	54	14	18	34	26	1	2
50. Сучасних економічних знань	50	54	24	22	19	18	7	7
51. Впевненості у своїх силах	23	32	37	35	40	32	0	0
52. Необхідної медичної допомоги	51	58	25	25	19	11	5	6
53. Модного та гарного одягу	58	62	15	15	13	8	14	15
54. Необхідних меблів	37	42	13	14	44	38	6	6
55. Сучасних політичних знань	26	34	19	21	37	24	18	21
56. Рішучості у досягненні своїх цілей	25	34	35	32	40	33	0	1
57. Юридичної допомоги у захисті своїх прав та інтересів	55	55	31	29	11	8	3	8
58. Змоги повноцінно проводити відпустку	80	78	10	7	7	2	2	3
59. Можливості підробляти	57	64	16	16	18	8	9	12
60. Змоги придбати найнеобхідніші продукти	31	34	20	18	48	47	1	1
61. Ініціативи і самостійності у розв'язанні власних проблем	16	20	29	30	53	50	1	0
62. Повноцінного дозвілля	66	75	17	14	15	8	3	3
63. Можливості працювати з повною віддачею	40	33	21	26	35	40	3	2
64. Змоги харчуватися згідно зі своїм смаком	73	76	12	15	13	9	3	0

65. Як давно Ви стали членом кредитної спілки? (у %)

1 - менше року.....	28
2 - 1 рік	19
3 - 2 роки	20
4 - 3 роки	14
5 - від часу її заснування.....	19

66. Чи є членами Вашої кредитної спілки інші члени сім'ї, які живуть разом з Вами? (у %)

1 - так	18
2 - ні.....	79
3 - я живу один (одна).....	2

67. Звідки Ви дізналися про існування Вашої кредитної спілки? (у %)

1 - від родичів, знайомих	63
2 - із засобів масової інформації.....	6
3 - від керівництва або працівників кредитної спілки.	25
4 - інше	6

68. Що було основною причиною Вашого вступу до кредитної спілки?(у %)

1 - можливість робити заощадження.....	9
2 - можливість брати позички	41
3 - і те, і друге	35
4 - інша причина.....	16

69. Чи користуєтеся Ви або члени Вашої сім'ї, які живуть разом з Вами, послугами інших фінансових установ (банків та ін.)? (у %)

1 - так	10
2 - ні.....	90

70. Окрім кредитних спілок, існують й інші аналогічні заклади, де можна зберігати гроші. Чому Ви обрали саме кредитні спілки? (Відзначте усі підходящі причини) (у %)

- 1 - у нашій місцевості інших фінансових установ просто немає..... 2
- 2 - інші установи не дадуть кредиту пересічній людині 44
- 3 - у кредитних спілках вигідніші умови зберігання грошей..... 38
- 4 - кредитні спілки надають інші фінансові послуги на вигідніших умовах..... 28
- 5 - у кредитних спілках я маю голос, щоб впливати на їхню діяльність..... 23
- 6 - через кредитні спілки я маю можливість підтримувати корисні справи у громаді..... 36
- 7 - у кредитних спілках мої родичі і знайомі..... 28
- 8 - у кредитних спілках я маю можливість одержати консультацію щодо різних фінансових справ 25
- 9 - інше..... 4

71. Якщо Вам треба зняти гроші з Вашого рахунку, скільки часу на це потрібно? (у %)

- 1 - не більше двох годин..... 37
  - 2 - 2—6 годин 7
  - 3 - протягом одного дня..... 44
  - 4 - більше одного дня 22
- (Відповідь дали 76% опитаних)

72. Чи доводилося Вам чи членам Вашої сім'ї брати кредити у Вашій кредитній спілці? (у %)

- 1 - так..... 68
- 2 - ні..... 32

73. А чи плануєте Ви брати кредити у Вашій кредитній спілці у наступні 4 роки?

- 1 - так..... 81
- 2 - ні..... 19

Оцініть, будь ласка, наскільки Вас задовольняють різні сторони діяльності Вашої кредитної спілки за 5-бальною шкалою

- 1 – Зовсім не задоволений
 2 – Не задоволений
 3 – Важко сказати, задоволений чи ні
 4 – Задоволений
 5 – Цілком задоволені

74. Можливість отримання кредитів	2	3	13	40	42
75. Інформованість про роботу кредитної спілки	0	3	14	47	36
76. Відсоток прибутку від внесків	2	6	43	31	18
77. Безпека збереження внесків	1	2	29	36	32
78. Рівень обслуговування	0	1	12	29	58
79. Можливість впливати на справи у кредитній спілці	4	2	45	31	17
80. Можливість отримати консультацію з фінансових питань	1	1	19	40	38
81. Діяльність керівництва кредитної спілки	0	2	15	31	53

82. Якщо підсумувати, наскільки загалом Ви задоволені діяльністю Вашої кредитної спілки? (у %)

- 1 - зовсім не задоволений..... 0
 2 - переважно не задоволений..... 1
 3 - важко сказати однозначно, задоволений чи ні 12
 4 - переважно задоволений..... 50
 5 - цілком задоволений 37

83. Який рівень участі в справах кредитної спілки Ви б вважали для себе достатнім? (у %)

- 1 - бути членом правління 7
 2 - брати участь у зборах 26
 3 - отримувати вичерпну інформацію про справи у кредитній спілці..... 47
 4 - якщо мене влаштовує мій прибуток, мені цього достатньо..... 20

84. Чи впливає членство у кредитній спілці на поліпшення Вашого добробуту? (у %)

1 - так, і вельми істотно	17
2 - так, але незначним чином	59
3 - ніяк не впливає	24

85. Як Ви вважаєте, чи існуватиме Ваша кредитна спілка через 4 роки?

1 - так	80
2 - ні	0
3 - важко сказати певно	20

86. Що, на Вашу думку, потрібно, щоб поліпшити роботу Вашої кредитної спілки?

Дали відповідь 40% опитаних
Відповіді проаналізовані у тексті

Особисті дані

87. Стать (у %)

1 - чоловіча	33 ... 32
2 - жіноча	67 ... 68

88. Вік (у %)

18—29 років	14 ... 19
30—54 роки	72 ... 71
55 і старші	14 ... 10

89. Сімейний стан (у %)

1 - неодружений (незаміжня)	10 ... 11
2 - перебуваю у шлюбі	78 ... 73
3 - розлучений (розлучена)	9 ... 12
4 - удовець (удова)	4 ... 4

90. Національність (у %)

1 - українець	96 ... 95
2 - росіянин	3 ... 4
3 - інша	1 ... 1

91. Освіта (у %)

1 - початкова або неповна середня	1	2
2 - середня загальна.....	10	7
3 - середня спеціальна.....	32	...38
4 - вища і незакінчена вища.....	56	...52

92. Рід діяльності (у %)

1 - керівник (заступник керівника) підприємства, установи, сільського підприємства	8	9
2 - спеціаліст технічного профілю (з вищою або середньою спеціальною освітою).....	20	...29
3 - спеціаліст гуманітарного профілю у галузі культури, охорони здоров'я, освіти, дошкільного виховання тощо (з вищою або середньою спеціальною освітою).....	31	...22
4 - працівник правоохоронних органів, військовослужбовець	5	2
5 - підприємець у великому або середньому бізнесі....	3	1
6 - займаюся дрібним бізнесом, працюю на бізнесмена.....	5	5
7 - службовець з числа допоміжного апарату (без спеціальної освіти).....	7	7
8 - кваліфікований робітник.....	3	6
9 - різноробочий, підсобний робітник	1	2
10 - колгоспник, робітник радгоспу.....	0	0
11 - фермер.....	0	0
12 - учень, студент	1	1
13 - непрацюючий пенсіонер.....	7	4
14 - домогосподарка.....	2	2
15 - не маю постійного місця роботи, але підробляю у різних місцях.....	0	2
16 - не працюю і не має ніяких джерел доходу.....	2	2
17 - інше.....	5	6

93. Ви зараз працюєте у державному секторі чи у приватному? (у %)

1 - у державному	70 ... 76
2 - у приватному.....	15 ... 13
3 - і в тому, і в тому.....	2 2
4 - не працюю	14 9

94. Місце проживання (у %)

1 - місто (селище міського типу).....	82 ...80
2 - сільська місцевість.....	18 ...20

Результати опитування членів кредитної спілки “Самопоміч” (Чортків) та контрольної групи

Опитування було проведене Фондом “Демократичні ініціативи” на замовлення Канадської програми розвитку кредитних спілок в Україні у травні—червні 1997 року. Було опитано 241 членів кредитної спілки “Самопоміч” і 256 осіб контрольної групи, які за віком, статтю, освітою співпадають з відповідними характеристиками членів кредитної спілки.

Перше число показує дані стосовно членів кредитної спілки, друге — респондентів з контрольної групи.

1. Як би Ви оцінили матеріальний рівень Вашої сім'ї? (у балах, де 0 — найнижчий, 10 — найвищий)

Середня оцінка — 2.9

Середня оцінка — 2.6

2. Як Ви оцінюєте економічну ситуацію своєї сім'ї у порівнянні із тією, що була чотири роки тому? (у %)

1 - набагато краща.....	0	.....	1
2 - дещо краща.....	5	.....	8
3 - така ж сама.....	29	...	19
4 - дещо гірша.....	46	...	44
5 - набагато гірша.....	19	...	28

3. А якою, на Вашу думку, буде економічна ситуація Вашої сім'ї через чотири роки? (у %)

1 - набагато краща.....	4	.....	2
2 - дещо краща.....	35	...	30
3 - така ж сама.....	43	...	46
4 - дещо гірша.....	13	...	13
5 - набагато гірша.....	5	.....	8

4. Які, на вашу думку, економічні перетворення потрібні в Україні? (у %)

- 1 - швидкі й радикальні ринкові реформи ..... 43 ... 34
 2 - поступові й обережні ринкові реформи..... 18 ... 17
 3 - слід повернутися до централізованої державної економіки ..... 4 ... 10
 4 - важко сказати..... 34 ... 39

Як Ви ставитесь до приватизації ... (у %)

	Скоріше позитивно		Важко сказати		Скоріше негативно	
5. Землі	66	56	27	32	7	12
6. Великих підприємств	31	27	43	47	26	25
7. Дрібних підприємств	73	66	21	27	6	7

8. Якій економічній ситуації в країні Ви віддасте перевагу? (у %)

- 1 - низькі ціни, але є дефіцит товарів ..... 20 ... 22
 2 - високі ціни за відсутності дефіциту і черг ..... 33 ... 30
 3 - важко відповісти..... 47 ... 48

9. Чи можна, на Вашу думку, дозволити купівлю-продаж землі? (у %)

- 1 - так ..... 57 ... 50
 2 - ні..... 11 ... 20
 3 - важко відповісти..... 32 ... 30

10. Як Ви ставитесь до розвитку приватного підприємництва (бізнесу) в Україні? (у %)

- 1 - цілком схвалюю..... 30 ... 34
 2 - скоріше схвалюю, ніж не схвалюю ..... 33 ... 26
 3 - важко сказати однозначно ..... 30 ... 26
 4 - скоріше не схвалюю..... 6 ... 10
 5 - зовсім не схвалюю ..... 1 ... 4

11. Чи брали Ви участь у виборах нинішньої Верховної Ради? (у %)

- 1 - так ..... 95 ... 84
 2 - ні..... 3 ... 12
 3 - вже не пам'ятаю ..... 2 ... 4

- 12. Чи маєте Ви намір узяти участь у виборах до Верховної Ради, що відбудуться наступного року? (у %)**
1 - так, обов'язково	80 ... 61
2 - ще не знаю, залежно від обставин	12 ... 17
3 - певно, що ні.....	8 ... 22
- 13. До якої групи людей за рівнем матеріального забезпечення Ви б себе віднесли? (у %)**
1 - до високозабезпечених	0 0
2 - до людей середнього достатку	39 ... 32
3 - до малозабезпечених	61 ... 68
- 14. Відзначте, будь ласка, що з переліченого нижче має Ваша сім'я?**
1 - власну (не державну) квартиру або будинок.....	72 ... 75
2 - дачу	14 8
3 - легкову машину	29 ... 39
4 - кольоровий телевізор.....	82 ... 82
5 - нові (або гарні, добротні) меблі.....	47 ... 46
6 - бібліотеку (понад 100 книг).....	27 ... 17
7 - стерео- і відеоапаратуру	15 ... 18
8 - спортивне, туристичне, мисливське тощо спорядження.....	6 5
9 - холодильник	94 ... 94
10 - пральну машину.....	84 ... 89
11 - швейну машину.....	46 ... 46
12 - модний одяг.....	10 ... 11
13 - цінні папери (акції підприємств, банків, бірж)	5 4
- 15. Який приблизно був розмір Вашого особистого місячного доходу за березень цього року?**
- Середня — 97 гривень (відповіло 61% опитаних)
Середня — 95 гривень (відповіло 66% опитаних)
- 16. А який приблизно був подушний місячний дохід Вашої сім'ї за березень? (складіть розміри всіх грошових надходжень усіх членів сім'ї й поділіть на кількість всіх членів сім'ї, включаючи дітей)**
- Середня — 65 гривень (відповіло 59% опитаних)
Середня — 57 гривень (відповіло 67% опитаних)

17. Яку приблизно частку сукупного доходу сім'ї Вам доводиться витратити на харчування? (у %)

1 - менше 30%.....	15 ... 14
2 - 31-40%.....	14 ... 11
3 - 41-50%.....	17 ... 14
4 - 51-60%.....	10 ... 8
5 - 61-70%.....	11 ... 12
6 - 71-80%.....	9 ... 15
7 - 81-90%.....	5 ... 3
8 - практично все витрачаємо на їжу.....	19 ... 23

18. Чи є у Вас підсобне господарство і яке? (у %)

1 - немає ніякого.....	46 ... 54
2 - дрібне (в основному продовольство для сім'ї доводиться купляти).....	39 ... 31
3 - середнє (в основному забезпечує потреби сім'ї)...	14 ... 15
4 - велике (основна частина продукції йде на продаж)...	1 ... 1

19. На що з перерахованого нижче Ви плануєте витратити гроші у найближчі чотири роки? (вказати можна було усі варіанти) (у %)

1 - придбання власного житла.....	9 ... 10
2 - ремонт та вдосконалення житла.....	64 ... 53
3 - дачу.....	4 ... 0
4 - завести чи розширити підсобне господарство.....	7 ... 6
5 - легкову машину.....	5 ... 3
6 - кольоровий телевізор.....	3 ... 6
7 - нові меблі.....	11 ... 13
8 - стерео- та відеоапаратуру.....	4 ... 1
9 - магнітофон, радіоприймач, програвач.....	3 ... 1
10 - спортивне, туристичне, мисливське тощо спорядження.....	0 ... 0
11 - холодильник.....	3 ... 7
12 - пральну машину.....	3 ... 8
13 - швейну машину.....	1 ... 2
14 - модний одяг.....	12 ... 12
15 - цінні папери (акції).....	1 ... 1
16 - завести чи розширити власну справу, бізнес.....	9 ... 6
17 - з'їздити за кордон на відпочинок чи у туристичну поїздку.....	10 ... 6
18 - інше.....	12 ... 13
Дали відповідь.....	85 ... 90

20. Які житлові умови Вашої сім'ї? (у %)

1 - окрема державна квартира.....	14 ... 12
2 - приватизована або викуплена кооперативна квартира	33 ... 30
3 - будинок (частина будинку) у приватній власності .	41 ... 46
4 - кімната (кімнати) у комунальній квартирі	9 ... 4
5 - службове житло, гуртожиток.....	1 ... 4
6 - немає постійного житла (наймаю).....	2 ... 4
7 - інше.....	0 ... 4

21. Скільки усього осіб (з Вами включно) мешкають з Вами в одній кімнаті?

В середньому — 2.3 чоловік

В середньому — 2.3 чоловік

22. Чи маєте в квартирі (будинку)...?

(Відзначте все, що є) (у %)

1 - холодну вода.....	83 ... 76
2 - гарячу вода (або газову колонку)	27 ... 29
3 - каналізацію (туалет)	70 ... 66
4 - центральне опалення.....	70 ... 65
5 - телефон.....	62 ... 52
6 - газову або електроплиту.....	97 ... 96

23. Чи є у Вас діти у віці 14–17 років? (у %)

1 - так	33 ... 30
2 - ні.....	67 ... 70

24. Якщо у Вас є діти цього віку, який рівень освіти Ви вважаєте для них достатнім?

1 - неповна середня.....	0 ... 0
2 - повна середня.....	7 ... 1
3 - середня спеціальна.....	28 ... 34
4 - вища	65 ... 65

25. Чи є у Вас діти, які зараз навчаються у вузах? (у %)

1 - так	19 ... 17
2 - ні.....	81 ... 83

26. Чи вдається Вам заощаджувати гроші? (у %)

1 - ми відкладаємо гроші постійно і регулярно	2	2
2 - відкладаємо нерегулярно, коли з'являється можливість.....	26	21
3 - навіть коли у нас з'являються якісь "зайві" гроші, ми їх одразу витрачаємо.....	30	25
4 - нам грошей ледь вистачає на життя, не те що відкладати	43	52

27. Де, на Вашу думку, людям краще зберігати їхні заощадження?

1 - в ощадних касах (державному банку).....	2	2
2 - у приватному банку	0	2
3 - у кредитних спілках	72	10
4 - у трастах, довірчих товариствах тощо	0	0
5 - вдома	7	45
6 - вкладати у різні цінні папери (облігації, акції тощо)	1	1
7 - інше.....	0	2
8 - важко сказати.....	19	38

28. Чи доводилося Вам колись вкладати гроші у трасти, довірчі товариства тощо з метою отримання прибутків? (у %)

1 - так	8	13
2 - ні.....	92	87

Запитання 29 для тих, хто відповів "так" на запитання 28.

29. Якщо Ви користувалися послугами трастів, чи виконали вони свої обіцянки? (у %)

1 - загалом так	0	0
2 - частково виконали, частково — ні.....	21	6
3 - ні, не виконали зовсім	79	94

30. Чи мала Ваша сім'я можливість минулого року робити якісь заощадження? (у %)

1 - так	20	16
2 - ні.....	80	84

Запитання 31–32 для тих, хто відповів “так” на запитання 30.

31. Якщо Вам вдається відкладати гроші, який приблизно відсоток від сімейних доходів? (у %)

1 - не більше 5%	39 ...20
2 - не більше 10%	24 ...48
3 - не більше 20%	29 ...25
4 - не більше 40%	6 ...8
5 - 50% і більше	2 ...0

32. Якщо Ви заощаджуєте, на які цілі? (головні, не більше трьох) (у %)

1 - мати впевненість у майбутньому	23 ...28
2 - придбати чи відремонтувати житло	16 ...23
3 - розширити власне господарство	0 ...5
4 - придбати дорогі речі	4 ...7
5 - завести свою справу, зайнятися підприємницькою діяльністю	10 ...3
6 - допомогти дітям у майбутньому	47 ...46
7 - мати забезпечену старість	33 ...21
8 - інше	6 ...3

33. Чи доводилося Вам у останні чотири роки брати кредити чи робити значні позички грошей? (у %)

1 - так	43 ...22
2 - ні	57 ...78

Запитання 34–35 для тих, хто відповів “так” на запитання 33.

34. Якщо Вам доводилося брати істотні позички, де саме? (азначте головні джерела) (у %)

1 - у банку (державному чи приватному)	2 ...18
2 - у кооперативних організаціях (кредитні спілки тощо)	86 ...9
3 - на своєму підприємстві, по місцю роботи	1 ...7
4 - у родичів	5 ...33
5 - у друзів, знайомих	14 ...45
6 - у приватних осіб, які позичають гроші під проценти	3 ...13
7 - інше	1 ...0

35. Якщо Вам доводилося брати кредити чи робили значні позички, то для чого? (зазначте основні причини)

1 - щоб завести чи розширити власну справу.....	11	4
2 - для торгового обігу (купівля-продаж товарів).....	17	... 11
3 - щоб завести чи удосконалити підсобне господарство.....	4	0
4 - на придбання чи істотне удосконалення житла.....	21	... 30
5 - для купівлі дорогих речей.....	1	9
6 - для певних подій (весілля, похорон, поїздка за кордон тощо).....	17	... 19
7 - для лікування.....	7	... 13
8 - щоб звести кінці з кінцями.....	26	...25
9 - інше.....	4	... 13

36. А чи маєте Ви зараз потребу у отриманні кредитів? (у %)

1 - так, і невідкладну.....	30	...31
2 - загалом так, але можу обійтися без нього.....	35	... 33
3 - ні.....	34	... 36

37. Якщо Вам потрібна позичка, але Ви не зверталися по кредити, то чому? (у %)

1 - я не знаю, як це зробити.....	2	 3
2 - у пересічної людини немає такої можливості.....	4	 7
3 - не буде чим віддавати.....	89	... 88
4 - інше.....	5	 2

38. Чи знаєте Ви про їх існування кредитних спілок у Вашій місцевості?

1 - я сам до них належу.....	100	0
2 - достеменно знаю про їхню діяльність.....	0	...25
3 - чув щось непевне.....	0	... 54
4 - нічого про це не знаю.....	0	...21

39. Якщо Ви не є членом кредитної спілки, то чому?

(вкажіть головну причину) (у %)

1 - мало знаю про діяльність кредитних спілок.....	0 ...29
2 - нам немає що відкласти.....	0 ...46
3 - віддаю перевагу іншим установам.....	0 1
4 - я взагалі не довірю свої гроші ніяким установам ...	0 ...23
5 - інший член нашої родини є членом кредитної спілки.....	0 1
6 - інше.....	0 0

40. Чи задоволені Ви загалом своїм становищем у суспільстві? (у %)

1 - скоріше не задоволений	30 ...48
2 - важко відповісти, задоволений чи ні.....	43 ...42
3 - скоріше задоволений	27 ... 11

41. Як ви вважаєте, від чого здебільшого залежить те, як складається Ваше життя? (у %)

1 - здебільшого від зовнішніх обставин	38 ...39
2 - деякою мірою від мене, але більше від зовнішніх обставин	30 ...35
3 - однаковою мірою від мене і від зовнішніх обставин	24 ... 18
4 - більшою мірою від мене, ніж від зовнішніх обставин	5 6
5 - здебільшого від мене.....	3 2

42. Чи задоволені ви своїм життям загалом? (у %)

1 - зовсім не задоволений.....	8 ... 14
2 - скоріше не задоволений	23 ...22
3 - важко відповісти.....	31 ...39
4 - скоріше задоволений	34 ...23
5 - цілком задоволений	5 3

43. Чи вважаєте Ви себе здатним виживати у сучасній економічній ситуації? (у %)

1 - загалом так.....	26 ...22
2 - поки що так, але сил надовго не вистачить.....	63 ...60
3 - ні	10 ... 19

44. Чи бачите Ви себе у найближчі 10 років економічно незалежною людиною? (у %)

1 - так	22 ... 14
2 - ні.....	13 ... 29
3 - важко сказати.....	64 ... 57

Чого з переліченого нижче не вистачає Вам? (у %)

	Не вистачає		Важко відповісти		Вистачає		Не цікавить	
45. Уміння жити у нових суспільних умовах	27	37	39	43	24	20	1	0
46. Здоров'я	40	48	20	16	39	36	0	0
47. Підходящої роботи	29	36	12	12	49	41	9	11
48. Необхідного одягу	22	30	9	9	65	58	4	2
49. Гарного житла	24	35	10	7	66	56	0	1
50. Сучасних економічних знань	35	43	25	21	24	20	15	17
51. Впевненості у своїх силах	18	27	36	39	44	33	2	1
52. Необхідної медичної допомоги	59	61	21	21	17	12	3	7
53. Модного та гарного одягу	46	67	9	7	20	17	24	9
54. Необхідних меблів	20	33	12	7	61	56	6	4
55. Сучасних політичних знань	28	29	19	19	33	22	20	30
56. Рішучості у досягненні своїх цілей	18	30	29	28	49	39	4	3
57. Юридичної допомоги у захисті своїх прав та інтересів	53	52	27	24	11	11	9	13
58. Змоги повноцінно проводити відпустку	58	68	21	13	10	13	12	6
59. Можливості підробляти	44	50	16	16	26	21	15	13
60. Змоги придбати найнеобхідніші продукти	26	31	9	14	63	53	2	2
61. Ініціативи і самостійності у розв'язанні власних проблем	11	18	26	28	62	52	2	2
62. Повноцінного дозвілля	56	63	20	14	14	18	10	5
63. Можливості працювати з повною віддачею	24	32	20	19	47	44	9	5
64. Змоги харчуватися згідно зі своїм смаком	66	71	14	15	20	13	1	1

Додаткові питання для членів кредитних спілок

65. Як давно Ви стали членом кредитної спілки? (у %)

1 - менше року.....	13
2 - 1 рік	15
3 - 2 роки	31
4 - 3 роки	12
5 - від часу її заснування.....	30

66. Чи є членами Вашої кредитної спілки інші члени сім'ї, які живуть разом з Вами? (у %)

1 - так	23
2 - ні.....	75
3 - я живу один (одна).....	2

67. Звідки Ви дізналися про існування Вашої кредитної спілки?

1 - від родичів, знайомих	53
2 - із засобів масової інформації.....	11
3 - від керівництва або працівників кредитної спілки.....	32
4 - інше.....	4

68.Що було основною причиною Вашого вступу до кредитної спілки?

1 - можливість робити заощадження.....	23
2 - можливість брати позички	31
3 - і те, і друге	34
4 - інша причина.....	12

69. Чи користуєтеся Ви або члени Вашої сім'ї, які живуть разом з Вами, послугами інших фінансових установ (банків та ін.)? (у %)

1 - так	5
2 - ні.....	95

70. Окрім кредитних спілок, існують й інші аналогічні заклади, де можна зберігати гроші. Чому Ви обрали саме кредитні спілки? (Відзначте усі підходящі причини) (у %)

- 1 - у нашій місцевості інших фінансових установ просто немає..... 3
- 2 - інші установи не дадуть кредиту пересічній людині 36
- 3 - у кредитних спілках вигідніші умови зберігання грошей..... 37
- 4 - кредитні спілки надають інші фінансові послуги на вигідніших умовах..... 10
- 5 - у кредитних спілках я маю голос, щоб впливати на їхню діяльність..... 9
- 6 - через кредитні спілки я маю можливість підтримувати корисні справи у громаді..... 17
- 7 - у кредитних спілках мої родичі і знайомі..... 8
- 8 - у кредитних спілках я маю можливість одержати консультацію щодо різних фінансових справ..... 8
- 9 - інше..... 1

71. Якщо Вам треба зняти гроші з Вашого рахунку, скільки часу на це потрібно? (у %)

- 1 - не більше двох годин..... 47
- 2 - 2-6 годин 12
- 3 - протягом одного дня..... 39
- 4 - більше одного дня 3

72. Чи доводилося Вам чи членам Вашої сім'ї брати кредити у Вашій кредитній спілці? (у %)

- 1 - так..... 44
- 2 - ні..... 56

73. А чи плануєте Ви брати кредити у Вашій кредитній спілці у наступні 4 роки? (у %)

- 1 - так..... 56
- 2 - ні..... 44

Оцініть, будь ласка, наскільки Вас задовольняють різні сторони діяльності Вашої кредитної спілки за 5-бальною шкалою

- 1 – Зовсім не задоволений
 2 – Не задоволений
 3 – Важко сказати, задоволений чи ні
 4 – Задоволений
 5 – Цілком задоволені

74. Можливість отримання кредитів	1	0	15	37	47
75. Інформованість про роботу кредитної спілки	0	0	12	41	46
76. Відсоток прибутку від внесків	0	1	11	48	40
77. Безпека збереження внесків	1	0	19	33	48
78. Рівень обслуговування	0	1	10	28	61
79. Можливість впливати на справи у кредитній спілці	1	2	28	29	40
80. Можливість отримати консультацію з фінансових питань	0	1	8	39	51
81. Діяльність керівництва кредитної спілки	0	0	9	34	56

82. Якщо підсумувати, наскільки загалом Ви задоволені діяльністю Вашої кредитної спілки? (у %)

- 1 - зовсім не задоволений..... 0
 2 - переважно не задоволений..... 0
 3 - важко сказати однозначно, задоволений чи ні 7
 4 - переважно задоволений..... 36
 5 - цілком задоволений 57

83. Який рівень участі в справах кредитної спілки Ви б вважали для себе достатнім? (у %)

- 1 - бути членом правління..... 5
 2 - брати участь у зборах..... 24
 3 - отримувати вичерпну інформацію про справи у кредитній спілці..... 36
 4 - якщо мене влаштовує мій прибуток, мені цього достатньо..... 35

84. Чи впливає членство у кредитній спілці на поліпшення Вашого добробуту? (у %)	
1 - так, і вельми істотно	20
2 - так, але незначним чином	48
3 - ніяк не впливає	32

85. Як Ви вважаєте, чи існуватиме Ваша кредитна спілка через 4 роки? (у %)	
1 - так	85
2 - ні	1
3 - важко сказати певно	14

86. Що, на Вашу думку, потрібно, щоб поліпшити роботу Вашої кредитної спілки?

Дали відповідь 29%
Відповіді аналізуються у тексті

Особисті дані

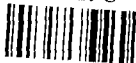
87. Стать (у %)	
1 - чоловіча	36 ... 34
2 - жіноча	64 ... 66

88. Вік (у %)	
18–29 років	8 ... 7
30–54 роки	64 ... 67
55 і старші	28 ... 27

89. Сімейний стан (у %)	
1 - неодружений (незаміжня)	5 ... 9
2 - перебуваю у шлюбі	75 ... 75
3 - розлучений (розлучена)	9 ... 7
4 - удовець (удова)	11 ... 9

90. Національність (у %)	
1 - українець	97 ... 97
2 - росіянин	2 ... 2
3 - інша	1 ... 1

НБ ІНУС

611075

91. Освіта (у %)

1 - початкова або неповна середня	5	5
2 - середня загальна	26	17
3 - середня спеціальна	35	44
4 - вища і незакінчена вища	34	35

92. Рід діяльності (у %)

1 - керівник (заступник керівника) підприємства, установи, сільського підприємства	5	4
2 - спеціаліст технічного профілю (з вищою або середньою спеціальною освітою)	15	19
3 - спеціаліст гуманітарного профілю у галузі культури, охорони здоров'я, освіти, дошкільного виховання тощо (з вищою або середньою спеціальною освітою)	18	21
4 - працівник правоохоронних органів, військовослужбовець	1	2
5 - підприємець у великому або середньому бізнесі	2	2
6 - займаюся дрібним бізнесом, працюю на бізнесмена	7	5
7 - службовець з числа допоміжного апарату (без спеціальної освіти)	5	5
8 - кваліфікований робітник	14	13
9 - різноробочий, підсобний робітник	5	4
10 - колгоспник, робітник радгоспу	2	1
11 - фермер	0	0
12 - учень, студент	0	1
13 - непрацюючий пенсіонер	20	17
14 - домогосподарка	3	2
15 - не маю постійного місця роботи, але підробляю у різних місцях	1	2
16 - не працюю і не маю ніяких джерел доходу	1	0
17 - інше	1	3

93. Ви зараз працюєте у державному секторі чи у приватному? (у %)

1 - у державному	47 ... 49
2 - у приватному.....	22 ... 24
3 - і в тому, і в тому.....	4 ... 2
4 - не працюю	27 ... 24

94. Місце проживання (у %)

1 - місто (селище міського типу).....	87 ... 87
2 - сільська місцевість.....	13 ... 13

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Чи є члени кредитних спілок більш заможні?.....	6
2. Кредитні спілки і позички.....	10
3. Задоволеність життям і рівень соціального самопочуття членів і не членів кредитних спілок.....	13
4. Чому жінки особливо прихильні до кредитних спілок?.....	19
5. Члени кредитних спілок про свої організації: мотиви членства, оцінки, пропозиції	25
Висновки	31
<i>Драгомирецька І. Кредитні спілки — один із шляхів самозахисту населення .....</i>	<i>33</i>
Додаток 1: Результати опитування членів кредитної спілки “Вигода” (Стрий) та контрольної групи	39
Додаток 2: Результати опитування членів кредитної спілки “Самопоміч” (Чортків) та контрольної групи	55

Наукове видання

Ірина БЕКЕШКІНА

Кредитні спілки в Україні: вплив на рівень та якість життя

Відповідальний редактор *І.Кучерів*
Літературний редактор *І.Філіпчук*
Комп'ютерна верстка *І.Кучеренко*

Підписано до друку 25.02.1998. Формат 84x108/32. Папір офсетний
Друк офсетний. Ум.друк.арк. 2,8. Обл.-вид.арк. 3,0.

Видруковано з комп'ютерного макету Фонду "Демократичні ініціативи"